

ARAŞTIRMA MAKALESİ

**TÜRKİYE'DE HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE ORTAYA ÇIKAN
MUHASEBE HİLELERİNİN SPK BÜLTENLERİ ÜZERİNDEN
ANALİZİ:2011-2020**

***ANALYSIS OF ACCOUNTING FRAUDS REVEALED IN PUBLICLY
TRADED COMPANIES IN TURKEY THROUGH CMB BULLETINS:
2011-2020***

Zekeriya DEMİR*

ÖZ

Halka açık şirketlerde ortaya çıkan muhasebe hileleri sermaye piyasalarına olan güveni zedelemesinin yanında birçok yatırımcının da mağdur olmasına neden olmaktadır. Amerika'da Enron, Worldcom, Avrupa'da Parmalat, Ahold, Vivendi, Japonya'da Toshiba, Olympus gibi şirketlerde ortaya çıkan muhasebe hileleri sonucunda binlerce yatırımcı mağdur olmuş, bu şirketlerin değerleri neredeyse sıfırlanmıştır. Dünyada bu konuda önemli çalışmalar yapılmasına rağmen Türkiye'de halka açık şirketlerdeki muhasebe hileleri konusunda çok fazla çalışma olmadığı görülmektedir. Bu çalışma hem bu konuya dikkat çekmek hem de literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın kapsamı 2011-2020 yılları arasında, SPK denetimine tabi halka açık şirketlerde ortaya çıkan muhasebe hileleri olarak belirlenmiş ve SPK Bültenleri taranarak suretiyle tespit edilen hileli ve usulsüz işlemler analiz edilerek tasnif edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, farklı ülkelerde kullanılan muhasebe hilesi yöntemlerinin Türkiye'deki halka açık şirketlerde de kullanıldığı, ancak hile tutarları ve hileli işlemlere uygulanan cezalar ile mukayese edildiğinde çok düşük düzeylerde kaldığı ve caydırıcılıktan uzak olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu hileleri gizlemek için Avrupa ve Amerika'daki gibi özel amaçlı şirketler veya off-shore şirket kullanımlarından ziyade yurtdışı iştirak ve bağlı ortaklıkların kullanıldığı da ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Anahtar Sözcükler: SPK, Halka Açık Şirket, Muhasebe Hilesi, Denetim

* * Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı, Muhasebe ve Mali Kontrol Başkanı, eposta: zdemir55@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8390-2031>

ABSTRACT

Accounting frauds that occur in publicly traded companies are not only damage confidence in the capital markets, but also cause many investors to suffer. As a result of the accounting frauds that emerged in companies such as Enron, WorldCom in the USA, Parmalat, Ahold, Vivendi in Europe, Toshiba and Olympus in Japan, thousands of investors were victimized and the values of these companies were almost gone to zero. Although there are important studies on this subject in the world, it is seen that there are not many studies on accounting frauds in publicly traded companies in Turkey. This study aims to draw attention to the subject and make contribution to the literature. The scope of the study was determined as accounting frauds that emerged in public companies subject to CMB audit between the years 2011-2020, and fraudulent and illegal transactions detected by scanning the CMB Bulletins were analyzed and classified. According to the findings obtained in the study, it was concluded that the fraudulent accounting methods used in different countries were also used in public companies in Turkey, but when compared with the fraud amounts and penalties applied to fraudulent transactions, they remained at very low levels and were far from deterrent. In addition, it is among the results that foreign affiliates and subsidiaries are used to hide these frauds, rather than the use of special purpose companies or off-shore companies as in Europe and America.

Keywords: CMB, Public Company, Accounting Fraud, Audit

1. GİRİŞ

Muhasebe hileleri yolu ile yapılan kurumsal dolandırıcılıklar birçok ülke için olduğu kadar şirketler ve yatırımcılar içinde önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tür durumları önlemek için geliştirilen iç kontrol sistemleri, iç denetim birimleri, denetim komiteleri, bağımsız denetim ve kamu otoriteleri tarafından yapılan denetimlere rağmen muhasebe hileleri yoluyla ortaya çıkan kurumsal yolsuzlukların önü alınamamaktadır. Çünkü bu tür yolsuzluklar birçok biçimde gerçekleşmekte ve mevcut araçlarla proaktif bir şekilde tespiti mümkün olamamaktadır. Yapılan araştırmalara göre muhasebe hileleri yoluyla yapılan kurumsal yolsuzluklar yıllar itibariyle artmakta ve hem şirketlere hem de yatırımcılara önemli kayıplar yaşatmaktadır. Örneğin ABD’de 2007 yılında 529 olan vaka sayısı 2011 yılında 726 adede çıkmış ve bu vakalardan dolayı yatırımcılar 1 milyar USD, şirketlerde 2,4 milyar

USD zarar görmüştür (Krauz, 2013, s.1). Muhasebe hilelerinin artmasında küreselleşme ve ekonomik durgunluklar etkili olmuş ve bu hileleri tespit etmek ve önlemek için istatistikî yöntemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Enron, Worldcom, Let's Gowex SA gibi halka açık şirketler tarafından işlenen finansal tablo dolandırıcılıkları bu konudaki çalışmalara ilgiyi artırmıştır (Helbig, 2016, s.3).

Muhasebe hilelerinin tespitinde finansal analiz teknikleri bir yöntem olarak kullanılmakla beraber bu yöntemlerin muhasebe hilelerini tespit açısından etkisi sınırlı kalmaktadır. Yapılan çalışmalarda, şirketlerin yıllık olarak yaklaşık yüzde 7'sinin dolandırıcılık eylemine başvurduğu ve bunlardan sadece yüzde 1,13'ünün tespit edilebildiği tahmin edilmektedir. ABD'de aktif büyüklüğü 750 milyon USD'den fazla olan şirketler, muhasebe hileleri yoluyla şirket değerlerinin yüzde 2,85'ini kaybetmektedirler (Krauz, 2013, s.2-3).

Hile hem yasal hem de ahlaki açıdan hoş karşılanmayan bir durumu ifade eder. Genel olarak hile, diğer insanların zararına olmak üzere gerçeğin bilinçli olarak çarpıtılması veya maddî gerçeğin gizlenmesi olarak tanımlanabilir (Wuerges ve Borba, 2014, s.468). Mali tablolarda, varlıkların olduğundan fazla gösterilmesi, borçların, giderlerin ve zararların daha düşük gösterilmesi, zimmete para geçirme, satış ve kar rakamlarını değiştirme gibi yollar yanında yasal sınırlar içinde kalmakla beraber bazı kanuni boşluklardan yararlanma şeklinde ortaya çıkan yaratıcı muhasebe uygulamaları ile de hileli işlemler yapılabilmektedir. Bu hilelere başvurma nedenlerine bakıldığında, analist tahminlerinin karşılanması, gelirlerdeki düşüşü gizlemek, finansal başarıya bağlı yönetici ücretlerini garanti etmek, halka arzdan önce hisse fiyatını artırmak, kar düzeltme, güçlü büyüme zorunlulukları şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir (Helbig, 2016, s.4, WSU Insider, 2021). Şirketlerin tüm finansal verilerinin incelenmesinin zorluğu yanında tüm veriler incelense bile yine de bazı hilelerin ortaya çıkarılmasının mümkün olmaması nedeniyle mali tablo hilelerini tespit etmeye yönelik otomatik veri analiz prosedürleri ve istatistiksel araçların kullanımı zorunlu hale gelmiştir (Helbig, 2016, s.4-5).

ABD'de halka açık şirketlerde 1971-1979 yılları arasında toplam 13 muhasebe hile vakası tespit edilmesine rağmen 1979-2014 yılları arasında busayı 1.171 adettir ve 2008 krizinden sonra azalma eğiliminde olduğu görülmektedir (Bao, Li, Yu ve Zhang, 2020, s.209-210). Halka açık şirketlerde ortaya çıkan yolsuzluk olaylarındaki azalmayı, SEC tarafından halka açık şirketlerin soruşturmalarının gerektiği gibi yapılmadığı şeklinde yorumlayanlar olduğu

gibi SEC soruşturmalarının 2008 krizinden sonra ağırlıklı olarak mortgage üzerine yoğunlaşması, şirket yeniden yapılandırmalarındaki azalma ve halka açık şirketlerin sayısındaki azalmayla açıklayanlar da olmuştur (Fagel, 2018, Volkov, 2013). ABD’de 1987-1997 yılları arasında hileli finansal raporlama yapan halka açık şirketlerin, genellikle 100 milyon USD ve altında ciroya sahip oldukları, hileli işlemler öncesinde zararda veya başa baş noktada oldukları, CEO’ların yüzde 72 ve CFO’ların yüzde 43’ünün bu işlemlere iştirak ettikleri, denetim komitelerinin yılda bir kere toplandığı ve yüzde 25’inde denetim komitesinin olmadığı, denetim komitesi üyelerinin yüzde 65’inin bir muhasebeci sertifikası yada muhasebe alanında tecrübelerinin olmadığı, yönetim kurulu üyelerinin ağırlıklı bir kısmının aynı zamanda şirketin önemli hissedarları olduğu ve yönetim kurulunu domine ettiği, şirket yöneticilerinin genellikle aile üyelerinden oluştuğu ve denetim firmalarının her büyüklükteki şirkette hileli işlemlerle ilişkili olduğu görülmüştür (Beasley, Carcello, Hermanson, Coso, 1999, s.2-5). Aynı çalışmanın 1998-2007 yıllarını kapsayan döneminde, hileli finansal raporlama yapan 347 şirketin tespit edildiği, bireysel dolandırıcılık vakalarının büyüklüğünün arttığı, hileye başvuran şirketlerin belli büyüklükteki şirketler ve endüstrilerle sınırlı olmadığı, sektörel olarak bakıldığında en fazla dolandırıcılık işleminin, bilgisayar donanım ve yazılımı ile diğer imalat alanında olduğu görülmüştür. (Beasley, Hermanson, Carcello ve Neal, 2010, s.4-7). Bu dönemde tespit edilen vakaların toplam büyüklüğü yaklaşık 120 milyar USD ve vaka başına da ortalama 400 milyon USD olup yüzde 61’i uygun olmayan gelirlerin gelir olarak mali tablolara alınması, yüzde 51’i mevcut varlıkların aşırı değerlendirilmesi veya giderlerin aktifleştirilmesi, yüzde 18’i gider ve yükümlülüklerin azaltılması ve yüzde 14’ü de varlıkların kötüye kullanılması yoluyla gerçekleştirilmiştir (Beasley v.d., 2010, s.7-15).

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de halka açık şirketlerde ortaya çıkan muhasebe hilelerini araştırmak ve Türkçe literatüre katkı sunmaktır. Halka açık şirketler yoluyla birçok yatırımcı yatırımlarını değerlendirmek istemekte ancak bu tür hileli işlemler sonucunda da bütün yatırımlarını kaybetme riski ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu olaylar nedeniyle yatırımcıların sermaye piyasalarına güveni zedelenmekte ve sermayeye ihtiyacı olan firmaların borsalar kanalı ile sermaye ihtiyaçlarını karşılamasının önü kesilmektedir. Özellikle ülkemizde, sermaye kaynaklarına erişim kısıtı dikkate alındığında konunun öneminin daha iyi anlaşılacağı açıktır. Bu çalışma ile 2011-2020 yılları arasında ortaya çıkan muhasebe hileleri ortaya konulmaya çalışılmakla

beraber bunun yanında yatırımcılar nezdinde de ne tür risklerin olduğuna dair bir farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Coso (1999) tarafından yapılan çalışmada 1987-1997 yılları arasında ABD’de halka açık şirketlerdeki hileli finansal raporlama yapan firmalar analiz edilmiş ve SEC tarafından yayınlanan Muhasebe ve Denetim Uygulama Bültenleri (AAER) kullanılmıştır. Yapılan analizlerde, hileli işlemlere başvuran şirketlerin genellikle küçük ölçekli ve aktif toplamlarının 100 milyon USD’nin altında olduğu, dolandırıcılıktan önceki dönemlerde zararda veya başa baş noktasında oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Chen, Hu’su ve Xiao (2012) Çin’deki muhasebe skandallarının nedenlerini ve sonuçlarını tartışmış ve bu skandalların muhasebe, hukuk ve kurumsal yönetim üzerindeki etkilerini, Çin Borsası’nda ortaya çıkan olaylar üzerinden incelemişlerdir. Çalışmalarında, muhasebe hilelerinin önlenmesi için iyi bir yönetim sisteminin kurulmasını, bağımsız yönetim kurulu üyelerinin atanmasını ve bunlara daha iyi teşvikler verilmesini önermişlerdir. Ayrıca muhasebe ve denetim kalitesinin güçlendirilmesi, denetçilerin bağımsızlığı, ahlaki ve mesleki etik ilkelere uyuma dikkat edilmesi ve kitle iletişim araçlarının muhasebe ve denetim kalitesinin izlenmesinde aktif rol oynaması gerektiğine de vurgu yapmışlardır.

Hasnan, Rahman ve Mahenthiran (2013) 1996-2007 yılları arasında, Malezya’da halka açık şirketlerde hileli finansal raporlama (FFR) ile ilişkili faktörleri incelemişlerdir. Çalışmalarında, mali tablo hileleri ile yönetim kurulları ve kurucular, şirketlerin finansal sıkıntı içinde olması ve denetim kalitesi arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki olduğu buna karşılık aile sahipliği ile FFR arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca hileli finansal raporlama yapılan yıllarda kazanç yönetimi yöntemlerinin kullanıldığını, hileden önce denetçilerin değiştirilme olasılığının daha yüksek olduğunu ve bunun da Malezya’da denetim kalitesinin düşük olduğuna dair bir kanıt olduğunu, siyasi bağlantılar ve bağımsız yönetim kurulu üyeliği ile FFR arasında bir ilişki olmadığı ancak kurumsal yönetim ile bağımsız dış denetimin FFR açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Krauz (2013), ABD’de halka açık şirketlerdeki hileli faaliyet göstergelerini açık kaynaklardan ve SEC tarafından yayınlanan AAER’lerden elde edilen bilgilerle içerik analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Çalışmada yaklaşık 10 yıllık

veriler analiz edilmiş ve araştırma sonunda, sahtekarlıkla suçlanan şirketler tarafından oluşturulan içerik ile sahtekarlıkla suçlanmayan şirketlerde ortaya çıkan içerik açısından belirgin şekilde farklı temalar olduğu ve hileli şirketler ile hileli olmayan şirketler tarafından kullanılan kelimeler arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür.

An (2014) 2009-2013 yılları arasında ABD’de halka açık Çin şirketleri hakkında SEC tarafından giderek artan soruşturmalara neden olan muhasebe hilelerini araştırmıştır. Çalışmasında bu şirketlerin ne tür muhasebe hilelerine başvurduğu, bu hileleri nasıl yaptıkları ve tespit edilen bu vakalardan hareketle muhasebe hileleri için bir uyarı sistemi geliştirilebilir mi sorularına cevap aramıştır. Bulguları arasında muhasebe hilelerine başvuran şirketlerde üst yönetimde dürüst olmayan davranışlar, zayıf kurumsal yönetim ve iç kontrol eksikliklerinin olduğu, bu şirketlerde abartılmış gelirler, olağandışı nakit hareketleri ve yüksek alacak hesap bakiyeleri, şüpheli kurumsal işlemler, yüksek brüt kar marjları, düşük giderler ve açıklanmayan ilişkili taraf işlemlerinin olduğu ve son olarak ta denetçiler ile SEC tarafından açıklanan tutarların çelişkili olduğu sonucuna ulaşmış ve bu göstergelere sahip şirketlerde hileli işlemler olabileceği ve bunun bir erken uyarı sistemi olarak dikkate alınmasını önermiştir.

Wuerges ve Borba (2014) SEC tarafından yayınlanan bültenlerde dolandırıcılıkla suçlanan 118 şirketten oluşan bir örneklem ile ABD şirketlerinde bildirilmeyen dolandırıcılıkların yüzdesini tahmin etmeye çalışmışlar ve SEC’in, her dolandırıcılık vakasını raporlayamadığı ve hileli finansal rapor yayınlayan firmaların yakalanma olasılığını yüzde 1,43 olarak tahmin etmişlerdir.

Li, Yu, Zhang ve Ke (2015) tarafından yapılan çalışmada, makine öğrenimi tekniklerinin halka açık ABD firmalarında muhasebe hilelerinin tespitini nasıl kolaylaştırabileceği incelenmiştir. Çalışmada SEC tarafından muhasebe sahtekarlığı vakalarına ilişkin 1991-2005 yılları arasında yayınlanan bültenler kullanılmış ve tüm yıllar için yüzde 0,07 oranında hileli finansal raporlama yapıldığı tahmin edilmiştir.

Fleming, Hermanson, Kranacher ve Riley (2016) finansal raporlama hileleri açısından halka açık şirketler ile özel şirketleri karşılaştırmışlardır. Yapılan testlerde, halka açık şirketlerin daha güçlü dolandırıcılık karşıtı ortamlara sahip olduğunu, zincirleme dolandırıcılıklara daha fazla maruz kalabileceğini, hileli işlemlerin yüksek tutarlarda olduğunu, dolandırıcılıklara daha fazla

kişinin dahil olduğunu ve bu hilelerin tesadüfen keşfedilme ihtimalinin zayıf olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu nedenle dolandırıcılık yöntemlerinin daha kompleks olduğu, kontrol süreçlerini atlatmak için daha fazla kişinin dolandırıcılık eylemine katıldığı, dolandırıcılıkların tutar olarak özel şirketlerden daha yüksek olduğu için denetçilerin bu risklere duyarlı olmaları ve daha fazla denetim ekibini görevlendirmelerini tavsiye etmektedirler.

Helbig (2016) çalışmasında, İspanya’da faaliyet gösteren Let’s Gowex SA şirketinin CEO’su tarafından yapılan muhasebe hilelerine odaklanmakta ve şirketin 2009-2013 yıllarına ait finansal tablolarını popüler dolandırıcılık oranlarıyla analiz ederek ve çeşitli niteliksel faktörleri inceleyerek, gelecekte yatırımcıları ve diğer paydaşları nasıl daha iyi koruyacağına dair öneriler bulmaya çalışmaktadır. Bu vaka çalışması, muhasebe hilelerini daha erken tespit etmek ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için hem nicel hem de nitel kırmızı bayraklar kullanarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, ulaşılan nicel oranlar ve dolandırıcılık puanları, çalışan sayısı ile gelir artışı arasındaki ilişki, yönetim kurulunun bileşimi ve denetçinin seçimi konularının halka arz yılından itibaren kırmızı bayrak sinyalleri verdiği ortaya konulmuştur. Ancak bu hileli işlemler, anlaşmaların tahrif edilmesi, sahte müşteriler oluşturulması, asla elde edilmeyen karlar üzerinden zamanında vergi ödenmesi gibi yollarla CEO tarafından çok iyi gizlendiği için ortaya çıkarılması mümkün olmamıştır. Bunun yanında, yatırımcı ve diğer paydaşların, Gowex’teki paranın gerçekte nereden geldiği ve büyümenin gerçekçi olup olmadığını sorgulamaları, bu hızlı büyümenin hem paydaşlar hem de politikacılar tarafından bir İspanyol teknoloji girişiminin büyük gelişimi olarak görmelerinin de hilelerin ortaya çıkarılmamasında önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dyck, Morse ve Zingales (2017) fark edilmeyen kurumsal dolandırıcılık oranlarını Arthur Andersen vakasına dayanarak tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmalarında, 1996-2004 yılları arasında ABD’deki halka açık büyük şirketlerde her sekiz kişiden birinin hileli işlemlere karıştığını, bu yolsuzlukların toplam maliyetinin 180 ile 360 milyar USD olduğunu, büyük halka açık şirketlerin yüzde 13’ünde tespit edilmemiş sahtekarlık yapıldığını ve bunların yüzde 7,3’ünün finansal dolandırıcılık olduğunu, bu dolandırıcılıkların büyük firmalara maliyetlerinin öz kaynaklarının yüzde 2’si ile yüzde 4’ü arasında olduğunu hesaplamışlardır.

Bao, Li, Yu ve Zhang (2020) ABD’de halka açık şirketlerdeki muhasebe hilelerinin tespitinde makine öğrenmesi yaklaşımını kullanmışlardır. 1991-

2008 yıllarını kapsayan bu çalışma sonunda,1980 ve 1990'larda en sık kullanılan muhasebe hilesi yöntemi, gelirlerin ve varlıkların olduğundan daha yüksek gösterilmesi iken 1990'lardan sonra giderlerin ve yükümlülüklerin daha düşük gösterilmesi şeklinde ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Blythe (2020), ABD'de son yirmi yılda açılan finansal tablo hileleri ile ilgili davaları incelemiş ve buradan bazı sonuçlar çıkarmıştır. Bu dava dosyalarındaki hileli işlemleri gizlemek için en sık kullanılan yöntemleri şu şekilde sıralamışlardır: Borçları gizlemek için konsolide olmayan özel amaçlı şirketler kurulması, uygun olmayan gelir tanıma, birleşmelerde şerefiyenin yanlış muhasebeleştirilmesi, şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılmaması, fotokopi endüstrisinde toplu kiralamalarda aşırı gelir muhasebesi, cari geliri şişirmek için beklenmedik zarar yedeklerinin kullanılması ve maliyet aşımalarını gizlemek için giderlerin aktifleştirilmesi bulunmaktadır.

Sato, Komura ve Hirai (2021) Tokyo Borsasında işlem gören şirketlerin 2008-2018 yıllarına ait verilerini, daha önceki çalışmalarda kullanılan verilerden daha fazla veri kullanmak suretiyle yeni bir tespit modeli geliştirmeyi amaçlamışlar ve makine tabanlı bir muhasebe dolandırıcılığı tespit modeli oluşturmuşlardır. İnceleme döneminde 330 muhasebe hilesi ve 17.194 muhasebe dışı dolandırıcılık işlemi tespit etmişler ve modellerinin, hileli işlemleri Shuto ve arkadaşları tarafından 2016'da geliştiren modelden daha iyi tespit ettiğini iddia etmişlerdir.

Schwartz, Steffensmeier, Moser ve Beltz (2021) tarafından 2005-2013 yılları arasında SEC bültenlerinde haklarında dolandırıcılık iddiası yer alan 250 ABD şirketi ile yer almayan 250 şirket seçilmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmada, marjinal karlılık, güçlü bir büyüme zorunluluğu ile firmanın öne çıkması önemli dolandırıcılık risk faktörleri olarak tespit edilmiştir. Fortune 500 firmalarının marjinal karlılık, güçlü büyüme fırsatları açısından kontrol grubu şirketlerine göre dolandırıcılığa daha eğilimli olmaları ilginç bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır.

Zhou ve Wang (2021) çalışmalarında, genel olarak muhasebe dolandırıcılığına aracılık eden Grencool davası üzerinden, dolandırıcılık yöntemlerini ve dolandırıcıların başarısının nedenlerini incelemekte ve bu vaka sonucunda oluşan zararı ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Çalışmada Çin'deki hızlı ekonomik gelişmenin muhasebe hileleri açısından önemli bir sorun oluşturduğu, yetersiz muhasebe ve iç denetim sistemleri ile

ekonomik suçlara yönelik yetersiz düzenlemelerin buna zemin hazırladığı belirtilmektedir. Bunun yanında, muhasebe sektörüne giriş engelleri, borsada işlem gören şirketlerin zayıf iç yönetim yapıları ile yetersiz iç ve dış denetimlerin dolandırıcılara önemli bir hile fırsatı verdiği ileri sürülmektedir. Bu sorunların çözümü için, muhasebe piyasasının standartlaştırılması, ilgili yasa ve yönetmelik ihlallerinin önlenmesi ve ekonomik güvenliğin sağlanması önerilmektedir.

Türkiye’de halka açık şirketlerde ortaya çıkan muhasebe hilelerinin tespit edilmesine yönelik çalışmalarda genellikle Beneish Modeli ve bu modelin revize edilmiş versiyonlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu kapsamda yapılan en eski tarihli çalışma, Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2005) tarafından yapılan çalışmadır. Bu çalışmada, 1992-2002 yılları arasında İMKB’de imalat sanayinde işlem gören 126 şirketin bilanço ve gelir tabloları incelenmiş ve bu şirketlerden 27 tanesi finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına giden (manipülatör) şirket olarak belirlenmiş kalan 99 şirkette manipülatör olmayan kontrol şirketi olarak belirlenmiştir. Manipülatör şirketlerin yüzde 65’inde gelirleri ve dönem karını artırmaya yönelik, yüzde 22’sinde dönem karını azaltmaya yönelik işlemler yapıldığı ve diğer şirketlerde ise finansal tablolarda yer alan hesapların sınıflandırmalarını ve/veya tutarlarını değiştirmeye yönelik işlemlere başvurulduğu görülmüştür. Türkiye’de ekonomik krizin etkilerinin görüldüğü 1998-2002 yılları arasında hileli işlemlerin arttığı, hileli işlemlere başvuran şirketler arasında İMKB 100 Endeksinde yer alan şirketlerin de olduğu tespit edilmiştir. Avşarlıgil (2010) çalışmasında 2007-2008 yıllarında BİST’te yer alan 20 tekstil şirketini analiz etmiş ve Beneish Modeli ile Beneish TR uygulamasından elde edilen sonuçların farklı olduğunu tespit etmiştir. Firmaları manipülasyon yapma riski açısından artan bir şekilde dört kategoriye ayırmıştır. Beneish modelinde sadece bir firma manipülasyon yapma olasılığı olan kategori 2’de yer alırken diğer 19 firma en riskli bölge olan 4. bölgede yer almıştır. Buna karşılık Beneish TR modelinde firmalardan 2 tanesi kategori 1’de, 3 tanesi kategori 2’de, 9 tanesi kategori 3’te ve 6 tanesi de kategori 4’te yer almaktadır. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere bu tür modellerin kullanılmasında ülke şartlarının dikkate alınması önerilmektedir. Çelik (2016) tarafından yapılan çalışmada, 2013-2014 yıllarında BİST imalat sektöründe faaliyet gösteren 131 şirketten 18’inde manipülasyon yapıldığı ve kullanılan modelin yüzde 53,9 oranında mali tablo hilesi yapan şirketleri doğru tahmin ettiği SPK Bültenleri ile karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Tepeli ve

Kayıhan (2016) BİST Gıda maddeleri sektöründe yer alan 28 şirketten verileri analize uygun olan 25 tanesini manipülasyon yapma ihtimallerini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, sektörde yer alan firmaların muhasebe hilesi yapma ihtimallerinin yüksek olduğu ve bu hileleri tahmin etmek için Beneish modelinin kullanılabileceği önerisini getirmişlerdir. Dölen (2016) tarafından da BIST Gıda sektöründeki firmalar üzerinde yapılan çalışmada diğer çalışmalarla benzer sonuçlara ulaşılmış ve sektörün riskli olduğunu belirtmiştir. Bu tür manipülasyonların mevzuat ve muhasebe politikalarındaki boşluklardan yararlanılarak yapıldığı için mevzuatlardaki boşlukların giderilmesi ve iyi bir denetim sisteminin kurulması önerilmekte ve mali tablo hilelerine karışan meslek mensupları ve muhasebe elemanlarına caydırıcı nitelikte maddi ve manevi yaptırımlar getirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Güner ve Kurnaz (2020) BIST Kimya, Petrol, Plastik Endeksi'nde işlem gören şirketlerin finansal tablolarında muhasebe manipülasyonu yapıp yapılmadığını tahmin etmeye çalışmışlar ve elde ettikleri bulgulara göre sektörün manipülasyon riskinin çok yüksek olduğunu ve yatırımcıların yatırım kararlarında bu bulguları dikkate almalarını önermişlerdir. Yıldız ve Baskan (2014) muhasebe hilelerinin önlenmesinde kullanılan araçlar ve bu araçların Borsa İstanbul'da işlem gören şirketler tarafından kullanımına yönelik olarak, bu şirketlerin yönetici veya muhasebe birim sorumluları ile bir anket çalışması yapmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, mali tablo hilelerinin önlenmesi açısından şirketlerin yaklaşık yüzde 18'i iç denetimden, yüzde 17'si iç kontrolden ve yüzde 16'sı da bağımsız denetimden yararlandığını belirtmiştir. Varlıkların kötüye kullanılmasında yüzde 18'u iç kontrol, yüzde 18'i iç denetim ve yüzde 16'sı da bağımsız denetimin önemine vurgu yapmıştır. Haksız kazanımlar açısından da sıralama değişmemiş ve iç denetim, iç kontrol, bağımsız denetim olarak belirtilmiştir.

3. DÜNYADA HALKA AÇIK ŞİRKETLERDE ORTAYA ÇIKAN MUHASEBE HİLELERİ

Muhasebe hileleri birçok ülkede ve birçok şekillerde ortaya çıkmakla beraber bugüne kadar en fazla üzerinde durulanların başında kuşkusuz ki Enron Skandalı gelmektedir. Enron yönetimi hisse fiyatını şişirmek için 1998-2001 yılı mali tablolarında çeşitli manipülasyonlar yapmış ve yatırımcıları yanıltmıştır. Bu işlemler için dört adet özel amaçlı kuruluş (Special Purpose Entities, SPE) oluşturulmuş ve Enron'un önemli miktardaki borçları bu

kuruluşlara aktarılarak Enron çok daha karlı bir şirket olarak gösterilmiş ve normalde bu şirketlerin mali tabloları konsolide edilmeleri gerektiği halde konsolide edilmeyerek Enron'un mali durumu olduğundan daha iyi gösterilmiştir. Bu yolla, Enron üst yöneticileri çok yüklü miktarlarda bonuslar kazanırken bir taraftan şirketin kaynakları kişisel çıkarlar uğruna kullanılmış ve diğer taraftan da yatırımcılar yanıltılmış ve ilginç bir şekilde bu dönemler için şirketin bağımsız denetçisi mali tablolar hakkında olumlu görüş vermiştir. Yapılan bütün bu hileli işlemler ile şirketin öz kaynakları 1,2 milyar, borçları 591 milyon USD gizlenmiş ve şirket bu yolla 591milyon USD daha fazla karlı gösterilmiş ve SPE'ler konsolidasyona dahil edilmemiştir. Benzer bir muhasebe hilesi de Global Crossing firmasında yaşanmış ve bu vakada şirketin gelirleri fiktif olarak şişirilmiş ve nakit akışları olduğundan çok daha iyi gösterilerek 1999-2002 yılları arasında yaklaşık 1,5 milyar USD tutarında hisse senedi alan yatırımcılar ile şirket hissedarları yanıltılmıştır (Blythe, 2020:4-6). Enron'un Kasım 2001'deki iflasının hissedarlarına maliyetinin 11 milyar USD olduğu tahmin edilmesine rağmen bu muhasebe skandalının ekonomiye psikolojik maliyeti maalesef ölçülemedi, şirketlere ve piyasa yapıcı kurumlara önemli bir güvensizlik oluşturmuştur (Krauz, 2013, s.3). Tabi ki bu hileli işlemler Enron ile sınırlı kalmamıştır. Benzer şekilde, halka açık bir ABD şirketi olan Waste Management'in yeni CEO'su ve ekibi tarafından yapılan incelemelerde şirketin 1,7 milyar USD'nin üzerinde sahte kazanç bildirdiği, SEC tarafından HealthSouth'ta yapılan incelemede şirketin 1,8 milyar USD ve Freddie Mac'de de gelirlerin 5 milyar USD şişirildiği görülmüştür. WorldCom, hat maliyetlerini giderleştirmek yerine aktifleştirerek eksik raporlamış ve yanlış girişler yaparak gelirlerini şişirmiştir. Bu durum şirketin iç denetim departmanının sahte hesaplarda yaklaşık 3,8 milyar USD'lik bir tutarı bulması ile ortaya çıkmıştır. WorldCom skandalı 30.000 kişinin işini kaybetmesine ve yatırımcılarında 180 milyar USD zarar etmesine neden olmuştur. Tyco International'da şirketin karı 500 milyon USD şişirilmiş ve şirket üst yöneticileri şirketten 150 milyon USD'nin üzerinde para çalmışlardır. Bu hileli işlemlere daha yakın zamanlarda ortaya çıkan, Lehman Brothers'ta 50 milyar USD, Bernie Madoff'taki 64,8 milyar USD, Hindistan merkezli BT hizmetleri ve back ofis muhasebe firması olan Satyam Computer Services'teki 1,5 milyar USD'lik tutarlar örnek olarak verilebilir (CFI, 2021). ABD'de ortaya çıkan muhasebe skandalları sonrasında kamuya açık şirketlerle ilgili yeni şeffaflık standartları zorunlu kılınmış ve bu kapsamda,

Sarbanes-Oxley Yasası (SOX) çıkarılmasına rağmen muhasebe hilelerinin önüne geçilememiştir (Wuerges ve Borba, 2014, s.467).

Halka açık şirketlerdeki muhasebe hileleri ABD şirketleri ile sınırlı olmamakla beraber hacimleri itibariyle bakıldığında ABD şirketlerinden daha düşük tutarlarda olduğu söylenebilir. Örneğin Çin’de faaliyet gösteren ve hem Hong Kong hem de Shenzen Borsasında halka açık olan Kelon Elektrik firmasının Greencool tarafından alınması sonrasında azalan kar marjlarından memnun olmayan Greencool yönetimi dolandırıcılık ve uygun olmayan yollarla kar marjlarını korumaya çalışmış ve ana şirket ile bağlı ortaklık arasında anormal derecede para ilişkisine girmiştir. Sonrasında bu para hareketlerini dengelemek için fiyat şişirme yöntemleri kullanılmış ve daha sonra da bu ilişkiyi gizlemek için hileli raporlar düzenlemek suretiyle şirketin karı 100 milyon USD artırılmıştır (Zhou ve Wang, 2021, s.1). Bu vakadan da görüleceği üzere, azalan kar marjını dengelemek için piyasa fiyatlarının üzerinde bir fiyatla yapılan usulsüz işlemler, ana ortaklık–bağlı ortaklık arasındaki sermaye ilişkisini bozmuş ve bu durumu düzeltmek içinde tekrar bir usulsüz işleme yani muhasebe hilesine başvurmak suretiyle şirketin kar rakamları manipüle edilmek zorunda kalmıştır. Telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren ve 2010’da İspanya Borsasında işlem görmeye başlayan Gowex’in gelirlerinin yüzde 90’ının fiktif olduğu yayınlanan bir raporda iddia edilmiş ve hemen sonrasında şirket iflasını istemiştir. Şirketin kayıplarını gizlemek için muhasebe verilerini manipüle ettiği, gelirlerin dayanağı olan sözleşmelerin kapsamının manipüle edildiği veya hiç olmadığı, kurulan paravan şirketler aracılığı ile fiktif gelirler oluşturulduğu ve bu fiktif gelirlerle Gowex’in vergi, maaş ve diğer işletme giderlerinin ödendiği ve başarılı bir şirket görünümü verildiği, hileli finansal tablolarla bankalardan krediler kullanıldığı ve devlet tarafından verilen sübvansiyonlara hak kazanıldığı mahkeme aşamasında öğrenilmiştir. Öyle ki 2013 yılında düzenlenen bu hileli finansal tablolar üzerinden gelirinin yüzde 27’si oranında 10,6 milyon Avro vergi bile ödemiştir (Helbig, 2016, s.17-20). İngiltere’nin inşaat devi Carillion’da artan borç yükünü gizlemek için sözleşme bedellerini 1 milyar sterlinden fazla şişirmiş ve 2017 yılında sözleşme bedellerinde aşağı yönlü revize yapmış ve 2018 yılında da iflas etmiştir. 1926’da kurulan kafe zinciri Patisserie Valerie ile ana şirket Patisserie Holdings’in hisselerinin ticaretinde hileli muhasebe işlemlerinin yapıldığı tespit edilmiş ve şirketin açıklanan mali tabloları ile mevcut mali durumu arasında önemli bir eksiklik

olduğu görülmüştür. Benzer bir durumda Ted Baker’da yaşanmış ve 2013-2014 yıllarına ait mali raporlarda muhasebe hileleri yapıldığı Ağustos 2018’de ortaya çıkmış ve denetim firması tarafından bu usulsüzlükler kabul edilmiştir (Blackburn, 2019). Jakarta Borsasında işlem gören Garuda havayolları 2018 yılı mali tablolarında yaptığı muhasebe hileleri ile 175 milyon USD zarar ettiği halde 870 bin USD kar etmiş gibi gösterilmiş ve benzer şekilde çok uluslu finans şirketi SNP’de yatırımcıları ve borç verenleri muhasebe ve denetim standartlarını ihlal ederek yanıltmıştır (Lingga, 2020). Avrupa’da ortaya çıkan en büyük muhasebe hilelerinden biri Parmalat vakasıdır. Parmalat, iştiraklerinden daha fazla gelir elde ettiğini göstermek için, sahte işlemler, belirli müşterilerle olan işlemleri şişirmek, şirketin iflasını önlemek için sahte hesaplar açmak ve sahte varlıklar oluşturmak suretiyle yaklaşık 150 milyar USD’yi gizlemiştir. Almanya’da araçlar için GPS sistemleri yapan ComRoad’da fiktif gelir üretilmesinde Asya merkezli bir paravan şirketin kullanıldığı ve gelirlerin yüzde 87’sinin bu şirket üzerinden hileli bir şekilde oluşturulduğu tespit edilmiştir (Haig13,2017).

Muhasebe hilelerinin kimler tarafından yapıldığına bakıldığında genellikle şirketlerin üst düzey yöneticileri arasında yer alan CEO ve CFO’ların olduğu görülmektedir. SEC tarafından yapılan bir incelemede, bir ağ altyapısı şirketinin eski CEO’su ve CFO’sunun şirketin gelirlerini belirli dönemlerde yüzde 108’e kadar şişirdiği, şirket fonlarını kişisel kullanım için zimmete geçirdikleri ve şirketin dönüştürülebilir tahvil ihracını gizledikleri tespit edilmiştir (SEC, 2021). Benzer şekilde, ABD’de Adalet Bakanlığı Ceza Dairesi’nin Dolandırıcılık Bölümü tarafından yapılan incelemede, Roadrunner adlı halka açık bir şirketin eski CFO’sunun menkul kıymet dolandırıcılığı yaptığı, denetçileri yanılttığı ve muhasebe belgelerini tahrif ettiği ortaya çıkarılmıştır (The U.S. Department of Justice, 2021). Bir başka dolandırıcılık olayı da Houston Teksas merkezli halka açık bir sismik veri şirketi olan SAExploration’da gerçekleşmiştir. Şirketin eski icra ve yönetim kurulu başkanı şirketin kamuya açıklanan gelirlerini şişirmiş, 2015-2016 yıllarında şirketin kaynaklarını kötüye kullanmış, menkul kıymet dolandırıcılığı ve banka dolandırıcılığı suçlarını işlemiştir. Bu işlemlerle, Şubat 2015’ten Mayıs 2019’a kadar şirketin diğer yöneticileri ile birlikte şirketi daha karlı göstererek yatırımcıları yanılttıkları, Alaska Vergi Kredilerinden yararlanmak ve para hareketlerini gizlemek için iki paravan şirket kurdukları ve bu şirketler üzerinden 140 milyon USD fiktif gelir ürettikleri ve 10 milyon

USD'yi zimmelerine geçirmişlerdir (Burleigh, 2021, Sprouse, 2020). Yine ABD'de SEC tarafından yapılan incelemelerde, Columbia biyoteknoloji şirketi Osiris Therapeutics ve dört eski yöneticisi tarafından gelecekte elde edilecek gelirlerin erken kayıtlara alınması ile gelirlerin şişirildiği (Dinsmore ve Gantz, 2017), eski Hertz CEO'su ve Yönetim Kurulu Başkanının, şirketin mali sonuçlarının 2013 tahminlerinin gerisinde kalmasından dolayı rezerv hesapları ile oynamaları ve para bulmaları konusunda yaptığı baskı nedeniyle, şirket yetkilileri tarafından muhasebe politikalarında oynama yapıldığı ve kiralık araçlar filoda daha uzun süre tutularak amortisman giderlerinin düşürüldüğü ancak bu durumun yatırımcılara doğru bir şekilde açıklanmadığı tespit edilmiştir (Freedman, 2020). Malezya borsasında işlem gören hava kargo firması Transmile Group'un eski yöneticileri, 2007 yılında borsaya yanıltıcı bilgi vererek ve Inix Technologies Holdings mali yöneticileri de gelirleri yüzde 97,1 oranında hayali satışlar yoluyla artırarak muhasebe hilelerine başvurmuşlardır (Christopher ve Ong, 2021). ABD'de kripto para işlemleri ile iştiğal ettiği iddia edilen ve halka açık bir şirket olan Longfin'in eski CEO'su, 2017-2018 yıllarında karmaşık emtia ticareti işlemleri ile 66 milyon USD'den fazla fiktif gelir ürettiği ancak yapılan incelemelerde, Longfin'in herhangi bir gelir getiren kripto para ve emtia işlemleri yapmadığı tespit edilmiştir (Mint, 2019).

Muhasebe hilelerinin gerçekleştirilmesinde farklı yollar kullanılmaktadır. Bunlardan biri 1980'lerde kurulmuş ve 1986'da halka açılmış olan ZZZ Best adlı halı temizleme şirkettir. Bu şirket denetçileri aldatarak 20 binden fazla sahte belge ve satış makbuzu üretmiş ve bu yolla sahte gelir beyan etmiştir. Aynı şekilde Centennial Technologies, 1996 yılında 2 milyon USD tutarında PC hafıza kartı satışını ilan etmiş ve bunun sonucunda hisse senetleri yüzde 451 değer kazanmıştır. Ancak durumun böyle olmadığı, SEC tarafından yapılan denetimlerde ortaya çıkmış ve bu dönemde şirketin 28 milyon USD zararda olduğu ve fiktif gelirlerle 12 milyon USD karlı gösterildiği anlaşılmıştır. Kanadalı bir altın firması, Endonezya'daki altın madenindeki rezervlerin 200 milyon onstan fazla olduğunu bildirmiş ve bu yolla hisse fiyatını 280 dolara ve piyasa değerini 4,4 milyar USD'ye çıkarmıştır. 1997 yılında açıklanan bu rakamların hileli olduğu anlaşıldığında hisse senedinin değeri neredeyse sıfırlanmıştır (Hayes, 2021). Bu tür hileli işlemlere yukarıda verilen örneklerdeki gibi orta ölçekli şirketler kadar dünya çapında global şirketlerde başvurabilmektedir ve bunlardan biri de General Electric (GE) şirkettir. SEC

tarafından gruba bağlı olarak yapılan 2016-2017 yıllarına ait denetimlerde, bu yıllarda elde edildiği bildirilen karların gerçek kar olmadığı, daha önceki maliyet tahminlerinin düşürülmesi suretiyle sağlandığı tespit edilmiştir. ABD'nin ve dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden biri olan AIG'de ortaya çıkan muhasebe skandalı 2008'de patlak veren ipotek krizi ile ilişkilidir. Şirket 2008 krizi öncesi gündeme gelen yatırım bankaları ve büyük finans kurumlarının gözdesi haline gelen teminatlı borç yükümlülüklerine (CDO) büyük yatırım yapmış ve bu krediler geri dönmeyince 25 milyar USD zarara uğramış ve şirketin şüpheli muhasebe uygulamaları ile bu kayıpları daha da artmıştır. Mevcut mali yapısı ile batması gerekirken FED ve ABD Hazine Bakanlığı, AIG'nin "batamayacak kadar büyük" olduğuna karar vermiş ve yaklaşık 150 milyar USD sermaye desteği vererek kurtarılmıştır (University of Nevada Reno, 2021).

Muhasebe hileleri açısından bankacılık alanında, kara para aklama, çeşitli mali suçlar ve büyük bir Amerikan Bankasında yasa dışı bir şekilde kontrol hissesi elde etmek isteyen BCCI, ABD merkezli indirim perakendecisi Pharmor'da, COO tarafından şirkete 499 milyon dolar zarara mal olan bir zimmete para geçirme ve dolandırıcılık vakası, danışmanlık firması MicroStrategy'nin 2000 yılında muhasebe uygulamalarını gözden geçireceğini ve geçmiş iki yıla ait sonuçlarını yeniden açıklayacağını belirtmesi, America Online ile Time Warner birleşmesinde ortaya çıkan bazı şüpheli işlemler ile birleşme öncesi ve sonrası muhasebe uygulamaları, Monsanto'da 2009-2011 yılları arasındaki gelirlerin bir muhbir tarafından yanlış beyan edildiğinin ihbar edilmesi, İspanyol balıkçılık şirketi Pescanova'da kara para aklama, şirket hesaplarında tahrifatlar, Toshiba'da 2015 yılında karın 1,2 milyar USD fazla gösterilmesi ve bu işlemlerin 7 yıldır uygulanması (Biedron, 2021, Farrel, 2015), yine Japonya'daki Olympus'un, Japon Yeni'nin değer kazanmasından dolayı düşen satış gelirlerindeki kayıpları spekülasyonla kapatma yolunu seçmesi ve sonrasında yatırım portföyündeki zararları gizlemek için varlıkları piyasa değeri ile raporlamak yerine maliyet değeri ile raporlayarak hileli finansal raporlama yapması (Dutta ve Lawson, 2018) Çinli kahve şirketi Luck in Coffee'nin analistlere ve yatırımcılara işinin hızla büyüdüğüne dair yanlış bir izlenim vermek ve şirketin kazanç tahminlerini karşılamak için geliri şişirmek ve giderleri ve net işletme zararını yanlış beyan etmesi örnek olarak verilebilir (Ho, 2020, Johnson, 2020). ABD'de Luck in Coffee yanında 2011-2012 yıllarında 100'den fazla Çinli şirket muhasebe hilesi ve diğer kurumsal

yolsuzluklar yüzünden ABD borsalarından çıkarılmış veya üyelikleri askıya alınmış ve bu işlemler sonucunda piyasa değerleri yaklaşık olarak 40 milyar USD erimiştir (Cortese, 2020).

Muhasebe hileleri sadece reel sektörde değil finansal sektörde de görülmekte ve ortaya çok ciddi dolandırıcılık tutarları çıkmaktadır. 2020 yılında ortaya çıkan Wirecard skandalında ortada olmayan tutar 2,1 milyar USD'dir. ACFE Başkanı Bruce Dorris bu olayı, Almanya'nın Enron'u olarak tanımlamaktadır. Benzer bir olayda, 2016 yılında 2 milyondan fazla hesap açarak performans hedeflerini gerçekleştirdiği izlenimi verilen Wells Fargo'da yaşanmış ve 2020 yılına kadar açılan sahte hesaplarla bu rakam 3,5 milyon adete çıkmıştır (Fortune, 2020).

4. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada, 2011-2020 yılları arasında SPK tarafından yayınlanan Haftalık Bültenlerde (<https://www.spk.gov.tr/Bulten>) yer alan muhasebe hileleri taranmıştır. Çalışma döneminde yayınlanan 502 adet ve toplam 2.353 sayfalık Haftalık Bülten taranmış ve bu bültenlerde muhasebe hilesi kapsamında yer aldığı düşünülen bildirimler ayrıştırılmış ve sonrasında bu bildirimlerde yer alan tespit, şikâyet, eleştiri ve uyarılar incelenerek başvuru muhasebe hileleri tasnif edilmiştir. Metin taramaları manuel olarak yapılmış olup herhangi bir metin analiz programı kullanılmamıştır.

5. BULGULAR

İnceleme döneminde SPK denetiminde olan şirketlerde birçok farklı yollarla muhasebe ve mali tablo hilelerinin yapıldığı, bazı şirketlerde bu hileli işlemler bir defaya mahsus iken bazı şirketlerin farklı yıllarda farklı şekillerde tekrar tekrar hileli yollara başvurdukları görülmüştür. Aşağıda çalışma döneminde elde edilen bulgular paylaşılmıştır.

5.1. Makro Değerlendirme

2011-2020 döneminde SPK tarafından yapılan denetimlerde Tablo 1'de de görüleceği üzere toplam 310 adet hileli ve usulsüz işleme karşılık 721 kişi hakkında cezai işlem uygulanmış veya bunlar hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve toplam 31.529.080 TL ceza kesilmiştir. Bu tabloya göre, 14 adetle en az olayın 2013'te ve 48 adetle en fazla olayın 2016'da gerçekleştiği görülmektedir. Benzer şekilde haklarında en az ve en çok suç duyurusu yapılan yıllar sırasıyla 12 ile 2012 yılı ve 140 ile 2014 yılı olmuştur. Kesilen

ceza tutarları açısından bakıldığında 191.719 TL ile 2014 yılı en düşük ve 8.294.846 TL ile 2016 yılı en yüksek yıl olmuştur. İnceleme döneminde olay başına kesilen ortalama ceza tutarının 101.707 TL ve kişi başına 43.730 TL gibi caydırıcılık açısından oldukça düşük tutarlar olduğu ve bu tutarların inceleme dönemindeki toplam usulsüzlük tutarı olan 3.723.188.930 TL dikkate alındığında çok daha düşük düzeylerde kaldığı görülmektedir. Oransal olarak bakıldığında kesilen cezaların hileli ve usulsüz işlemlere oranı binde 8,4 gibi çok düşük bir orana isabet etmektedir.

SPK tarafından yapılan denetimlerde şirketlerin, Mülga 2499 sayılı SPK ile halen yürürlükte olan 6362 sayılı SPK Kanunu ile bu kanunlarla ilgili tebliğ, yönetmelik ve rehberlere, 5237 ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerine, 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu ile halen yürürlükte olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun ilgili maddelerine, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili maddelerine, Kamu Gözetim Kurumu tarafından yayınlanan ilgili TMS, TFRS ile UMS'lere aykırılıklar içerdiği ve bu gerekçeler ile şirketlere, şirket YK üyelerine, ortaklar ve yöneticileri hakkında idari para cezaları uygulanmış ve çeşitli suç duyurularında bulunulmuştur.

Tablo 1. Yıllar İtibariyle Hileli İşlemler Tablosu

Yıllar	Olay Sayısı	Kişi Sayısı	Kesilen Ceza Tutarı (TL)	Zarar Doğuran Hileli İşlemler	Hileli İşlem Tutarları (TL)
2011	21	24	646.990	İlişkili Taraf İşlemleri	1.500.602.315
2012	25	12	1.489.576	Hisse Alım Satım İşlemleri	545.665.171
2013	14	53	2.631.330	Alacak Hesapları	423.728.465
2014	28	140	191.719	Bağış ve Yardımlar	297.577.313
2015	46	59	2.578.479	Nakit Aktarımları	244.064.007
2016	48	120	8.294.846	Fiktif Sermaye Artırımları	234.947.000
2017	42	100	5.300.124	Stok Hileleri	214.420.610
2018	27	79	4.241.861	Varlık Devirleri	104.577.871
2019	41	79	4.427.754	Gider Hesapları	69.878.540
2020	18	55	1.726.401	Borç ve Kefaletler	71.486.582
				Değerleme Hileleri	11.702.634
				Fiyat Şişirme	4.538.424
Toplam	310	721	31.529.080		3.723.188.930

5.2. Çalışma Döneminde Başvurulan Muhasebe Hileleri ve Usulsüz İşlemler

5.2.1. Muhasebe Kayıtlarında Yapılan Hile ve Usulsüzlükler

Muhasebe hilesi kısaca, hayali hesap bakiyelerinin raporlanması, tutarların ve açıklamaların yanlış ve eksik olması veya muhasebe standartlarının kasıtlı olarak yanlış uygulanması şeklinde tanımlanabilir (Blythe, 2020, s.2-3). Bu tanım kapsamında SPK tarafından halka açık şirketlerde yapılan denetimlerde tespit edilen muhasebe hileleri ile ilgili örnekler aşağıdaki gibidir.

Yapılan denetimlerde, Bahar Gıda tarafından ticari mal satışlarının 2005 ve sonraki yıllarda kayıt dışı olarak satıldığı, satış tutarlarının resmi defterlere eksik intikal ettirildiği, hileli ve gerçeğe aykırı muhasebe kayıtları tesis edildiği görülmüştür. Bir başka örnekte Ege Otomotiv tarafından ikrazatçı firma ile yapılan işlemlerin çoğunun muhasebe kaydının tutulmadığı, nakit işlemlerinin şirketin YK Başkanı ile bir çalışanın şahsi hesapları üzerinden yapıldığı ve bu işlemlerin şirketin muhasebe sisteminde takip edilmediği, SPK tarafından istenen bilgi ve belgelerin şirket yetkililerince gerçeğe uygun ve eksiksiz olarak ibraz edilmediği, sağlıklı bir inceleme yapılabilmesi için gerekli olan muhasebe sisteminin kurulmadığı ve bu durumun düzeltilmesi için yeterli süre verilmesine rağmen gerekli iyileştirme ve düzeltmelerin yapılmadığı tespit edilmiştir. Muhasebe hilelerinde başvurulan yollardan biri de alış iadelerinin muhasebe kayıtlarında satış olarak gösterilmesidir. Bu yöntem Escort Teknoloji tarafından kullanılmış ve 2007-2008-2009 yıllarındaki alış iadeleri satış olarak kaydedilmek suretiyle şirketin gelirleri fiktif olarak 5,4 milyon TL daha fazla gösterilmiştir. Utopya Turizm’de yapılan incelemelerde, şirketin gelirlerinin düşük, giderlerinin ise daha yüksek gösterildiği, şirketin mal varlıklarının ortaklar veya başkaları tarafından kullanıldığı, örtülü kazanç işlemleri yapıldığı halde bunların gerçeğe uygun olarak kayıtlara intikal ettirilmediği anlaşılmıştır. Goldaş Kuyumculuk tarafından 10,37 ton miktarındaki Chipgold alım satım işlemlerine ait tüm muhasebe kayıtlarının hileli olarak yapıldığı, bu nedenle 2008-2012 arasındaki tüm finansal tabloların gerçeğe aykırı olduğu, satışın gerçekleştiği iddia edilen firmalar tarafından Maliye Bakanlığı’na yapılan bildirimlerde, stok kayıtlarında böyle bir altının olmadığı, buna ilişkin bir ödeme yapılmadığı ve bu işlemlerin ticari faaliyet varmış izlenimi yaratmaya yönelik olduğu bildirilmiştir. Ayrıca 2010 ve 2012 yıllarında tahsisli sermaye artırımına yönelik olarak ödendiği iddia edilen yaklaşık 106 milyon TL’lik sermaye avansının da gerçek olmadığı, grup

şirketler arasında yapılan fiktif işlemlerden ibaret olduğu anlaşılmıştır. Koza Altın'da da 2011-2015 dönemine ilişkin döküm işlemlerinde altının kayıt dışı bırakıldığı SPK denetimlerinde tespit edilen hileli işlemler arasındadır.

İnceleme döneminde, Yatırım Finansman, Euro, Global, Garanti, Alan, Integral, Deniz, Tera, Neta, Finans, Oyak, Osmanlı, Güney, Venbey, TEB, Başkent, Işık ve Invest AZ Menkul Değerler şirketlerinin çeşitli şekillerde muhasebe ve mevzuata aykırı işlemlere karıştığı görülmüştür. Bu denetimlerde, nakit alındı ve ödendi belgelerinin hiç veya usulüne uygun olarak düzenlenmediği, yeterli ve etkin bir iç kontrol sisteminin kurulmadığı, dönem karını azaltacak işlemlere başvurulduğu, açığa satış işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin hükümlere uyulmadığı, yatırımcılara ait nakit varlıkların usulsüz bir şekilde kullanıldığı, finansal tablolardaki düzeltme işlemlerinin hatalı muhasebeleştirildiği, müşteri hesaplarında onaysız işlemler gerçekleştirildiği, kaldıraçlı alım satım işlemleri yapıldığı, müşteri nakitlerinin kişisel harcamalarda kullanıldığı, müşterilere sahte portföy belgeleri düzenlendiği, gerçeğe aykırı hesap açıldığı, usulsüz işlemlerin gizlendiği, müşterilerin ve aracı kurum çalışanlarının imzalarının taklit edildiği, finansal tablo ve raporların gerçeğe aykırı bir şekilde düzenlendiği ve muhasebe kayıtlarında hile yapıldığı tespit edilmiştir.

Emeklilik ve Hayat sigortası şirketlerinden, Aegon, Garanti, Ergo, BNP Paribas Cardif ve ING Emeklilik'te de benzer usulsüz işlemler tespit edilmiştir. Örneğin bu şirketlerin yüzde 5 ve üzerinde yatırım yaptığı fonların toplam portföy değerinin yüzde 40'ını aşmaması gerektiği halde bu sınırlara uyulmadığı, yıllık performans sunum raporlarında yer alan benchmark getiri oranlarının mevzuata uygun şekilde hesaplanmadığı, emeklilik yatırım fonlarında, fon içtüzük ve izah namelerinde yer alan yatırım stratejisi ve portföy sınırlamalarına aykırı işlemler gerçekleştirildiği ve fon faaliyetlerinin iç kontrol esas ve usullerine uygun olarak işleyişinde eksiklikler olduğu görülmüştür.

Rhea, Ak, Ergo, Azimut ve Qinvest Portföy yönetim şirketlerinde, emeklilik fonlarının içtüzüklerine aykırı olarak İMKB Ulusal 100 Endeksi dışındaki hisse senetlerini portföylerine aldıkları, aracı kurum müşterilerine ait nakit ve menkul kıymetler kullanılarak menfaat sağlandığı, muhasebe kayıtlarında tahrifat yapıldığı, temerrüde uğramış tahvillerin doğru bir şekilde kaydedilmediği ve raporlanmadığı tespit edilmiştir. Faktoring şirketlerinden, Analiz, Creditwest, Garanti ve Strateji Faktoringde, mali tabloları etkileyecek

şekilde gerçeğe aykırı muhasebe kayıtları oluşturulduğu ve bu yolla usulsüz ve hileli işlemler yapıldığı da elde edilen bulgular arasındadır.

Çalışma döneminde çeşitli şekillerde muhasebe hileleri ve mevzuata aykırı işlemleri nedeniyle SPK Haftalık Bültenlerinde yer alan 31 holding şirketine ilişkin bildirim yapıldığı tespit edilmiştir. Şirketlerin zarara uğratılması ya da mal varlıklarının azaltılması işlemlerinin genellikle, borsada veya borsa dışında hisse satışları, bağlı ortaklıklar ve iştirakler arasında yapılan gerçeğe aykırı işlemler, sahte hesaplar açılması ve hileli muhasebe kayıtları, gerçeğe aykırı olarak düzenlenen Swift belgeleri, şirket çeklerinin muhasebe kayıtlarına alınmaması ve mali tablolara yansıtılmaması, şirket aleyhine başlatılan icra takiplerine ilişkin SPK ve ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde gerekli bilgi ve belgelerin kuruma verilmemesi veya gizlenmesi, denetim çalışmalarının engellenmesi ve yasal kayıtların gerçeğe aykırı düzenlenmesi gibi yöntemler kullanılarak yapıldığı görülmüştür.

Çalışmada en fazla hileli işlemlerin ilişkili taraflar arasında yapıldığı sonucuna ulaşılmış olup bu sonuç literatürde yer alan çalışmalarda ulaşılan sonuçlar ile uyumludur. Bu tür işlemler ağırlıklı olarak grup şirketler arasında, ticari teamüllere ve emsallerine aykırı olarak cari hesap ilişkilerinin kurulması, bu işlemlere ait fiktif kayıtlar yapılması, işletme varlıklarının devri, çek-senet alıp verme işlemleri, fiktif hesaplar açılması, iflas erteleme öncesi ve devamındaki hileli işlemler, yurtdışı iştirak ve bağlı ortaklıklar ile girilen gerçeğe aykırı finansman temini işlemleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Konsolidasyona tabi şirketler arasında, konsolide edilen şirketlere ilişkin alış ve satışların içerik ve tutar olarak gerçeği yansıtmadığı, satışların yüksek gösterildiği, mali tablo kalemlerin tam ve doğru olmadığı, stok sayımlarının gerçeğe uygun olmadığı şeklinde eksiklik, hata ve hile kaynaklı işlemlerin olduğu yapılan denetimlerde tespit edilmiştir.

Muhasebe hilelerini gizlemek amacıyla başvuru yollardan biri de yasal defterlerin ibraz edilmemesi, usulüne uygun olarak tutulmaması ve denetim ile ilgili bilgi ve belgelerin ibraz edilmemesidir. Bu kapsamda yapılan denetimlerde Arbul Tekstil tarafından yevmiye ve defter-i kebir ile pay defterleri ibraz edilmemiş, denetim için istenen bilgi ve belgeler verilmemiş ve/veya eksik bilgi verilerek denetimler engellenmiştir. Banka ve benzeri finans kuruluşlarından kullanılan kredilerin gizlenmesinde, kullanılan kredilere teminat olarak verilen şirket çeklerinin başka şirketlere ticari bir işlem karşılığı verilmiş gibi gösterildiği, muhasebe kayıtlarına alınmadığı, mali

tablo dipnotlarında bu çek ve teminatlarla ilgili bilgi verilmediği, kredilerin bağlı ortaklık ve iştiraklere emsallerine uygun oranlarla kullanılmadığı görülmektedir. Benzer şekilde 3. kişilerden temin edilen borçlar karşılığında teminat olarak verilen borç senetleri de muhasebe kayıtlarına alınmayarak gizlenmektedir. Bu kapsamda yapılan denetimlerde, Feniş Alüminyum tarafından ilişkili tarafların finansmanı için kullanılan ve takibi yapılmayarak zarar yazılan tutarın yaklaşık olarak 117 milyon TL olduğu, Selçuk Gıda'nın ana şirketi olan Gönen Kuru Kahve'ye olan borcuna ilişkin olarak işletilen faiz tutarlarının gelir tablosuna yansıtılmadığı anlaşılmıştır. Bu ve benzeri yollarla birçok hileli işlem yapılmış ve bunun sonucunda şirketlerin tüm paydaşları gibi yatırımcılarda önemli derecede zarar görmüşlerdir.

5.2.2. Mali Tablolarda Yapılan Hile ve Usulsüzlükler

Mali tablo hileleri ile mali tablo kullanıcıları yanıltılmakta ve dürüst resim ilkesine aykırı hareket edilmektedir. Bu kapsamda SPK tarafından yapılan denetimlerde, turizm sektöründe faaliyet gösteren ve kamudan tahsisli yerler üzerinde irtifak hakkı olan Favori Dinlenme Yerleri A.Ş.'nin, 2008, 2009, 2010 yıllarına ait mali tablolarında karşılık ayırmadığı, irtifak bedellerine ait tutarların hangi kriterlere göre belirlendiğine ilişkin açıklama yapılmadığı, gecikmiş irtifak bedeli ödemeleri ile SGK borçlarının 6111 sayılı Kanun kapsamında yapılandırılacağı belirtilmesine rağmen bu tutarın ne olduğu konusunda bilgi verilmediği görülmüş ve şirketten bu hususları TMS 37'nin 16'ncı maddesine göre düzeltilmesi talep edilmiştir. Ayrıca mali tablolarda bu üst hakkının iptal veya terkinde halinde bu durumun mali tablolar üzerindeki etkisi ile şirketin döviz kredisi nedeniyle ortaya çıkan kur farkı giderlerinin şirketin sürekliliğini nasıl etkileyeceğinin UMS 1'in 26'ncı maddesi kapsamında şirket tarafından değerlendirilmesi, şirketin maddi duran varlıklarının değer düşüklüğüne ilişkin olarak bu varlıkların SPK listesinde yer alan değerlendirme şirketlerince değerlendirilmesinin yaptırılması, yeraltı ve yerüstü düzenleri için 2009 yılında fazla ayrılan amortisman tutarının düzeltilmesi istenmiştir.

Mali tablolarda ilişkili taraf işlemlerine yönelik olarak bu işlemlerin, tutarı, niteliği, bakiyesi gibi UMS 24'te belirlenen açıklamaların yapılmadığı, ilişkili taraf açıklamaları ile geçmiş dönem finansal tablo dipnotlarında yer alan açıklamalar arasında tutarsızlıklar olduğu, finansal tabloların hazırlanması esnasında TMS-24'e aykırı hareket edildiği, ilişkili taraf işlemlerinin eksik açıklandığı, alacakların mevzuata uygun olarak sunulmadığı, kredi ilişkisinin

mahiyetinin gerçeğe uygun şekilde sunulmadığı ve finansal tabloların ilişkili taraf açıklamaları bölümünde yer verilmediği tespit edilmiştir.

Gider aktifleştirmeleri de mali tablo hilelerinde başvuru yöntemleri arasındadır. Bu kapsamda yapılan incelemelerde Ersu Gıda tarafından SGK primleri ile vergi ve kamuya olan diğer borçların giderleştirilmesi yerine aktifleştirilmek suretiyle bilançonun fiktif olarak iyileştirildiği görülmüştür. Mali tabloların olduğundan daha iyi gösterilmesinde başvuru yöntemlerinden biri de ödenmeyen borçlara ilişkin faiz gider tahakkuklarının yapılmamasıdır. Dardanel A.Ş.'de bu işlemlere başvurulduğu ve ödenmeyen banka kredilerine ilişkin faiz gider tahakkuklarının yapılmadığı SPK denetimlerinde tespit edilmiştir. Şirketlerin bağlı ortaklık ve iştiraklerinin mali tablolarda nasıl gösterilmesi gerektiği SPK mevzuatında belirlenmiş olup, bağlı ortaklıkların konsolidasyon ve iştiraklerinde ortaklar arasında özel bir anlaşma yoksa genellikle özkaynak yöntemi ile gösterilmesi gerektiği kabul edilir. Bu kapsamda Sönmez Flament ve Menderes Tekstil'in mali tablolarında özkaynak yöntemi ile izlenen iştirak paylarının hatalı takip edildiği, Dardanel Önentaş'ın, kontrol gücü olmayan şirketleri iştirak olarak izlemesi gerektiği halde bağlı ortaklık olarak izlediği, Verusa Holdingde ise kontrol gücü olduğu halde Acıselan A.Ş.'ni konsolidasyona tabi tutmayarak bağlı ortaklığına ana şirketin mali tablolarının dışında bırakarak muhasebe standartlarına aykırı hareket ettikleri tespit edilmiştir. SPK tarafından yapılan incelemelerde mali tabloların, kurul düzenlemelerine aykırı ve hatalı bir şekilde düzenlendiği, kamu ve özel kurumlarla yapılan protokoller gereği oluşan yükümlülüklerin mali tablolara yansıtılmayarak düşük gösterildiği, hatalı mali tabloların kamuya açıklandığı, ihraç öncesinde kasıtlı bir şekilde gerçeğe aykırı mali tablolar düzenlendiği, gelecekteki ekonomik faydaların güvenilir olarak ölçülemediği halde gelir kaydedildiği, halka arz gelirleri ile halka arz sırasında ve sonrasında alınan ve satılan payların hatalı olarak muhasebeleştirildiği görülmüştür.

Bunların yanında ÇBS Boya tarafından, şerefiye iptali ile ilgili olarak mali tablolarda yapılması gereken düzeltmelerin yapılmadığı, Aktur'da yapılan denetimlerde, alt işletmecilik sözleşmesinden kaynaklanan maddi olmayan duran varlıkların UMS 38 paragraf 74 uyarınca maliyet modeli esas alınarak muhasebeleştirilmesi gerektiği halde mali tablolarda iştirakler olarak izlendiği ve özkaynak yöntemi ile izlenen iştirakin hatalı olarak kur değerlemesine tabi tutulduğu, Selçuk Gıda'da, ilişkili taraflarla ilgili alacak, gider ve varlık

kalemleri hakkında eksik veya yanlış raporlama yapıldığı, Mepet A.Ş. aleyhine açılan davalar kaybedildiği halde konu hakkında gerekli bilgilere yer verilmediği, Ersu Gıda tarafından bağımsız denetimden geçirilmemiş finansal tabloların “bağımsız denetimden geçmiş” ifadesi ile kamuya duyurulmuş olduğu, Kuyumcukent A.Ş.’nin muhasebe politikası değişikliklerini gecikmeli olarak kamuya açıkladığı ve gecikme nedenlerine ve sürece ilişkin herhangi bir bilgi vermediği, Favori Dinlenme için SPK tarafından özel bağımsız denetim raporu alınmasına yönelik talebe rağmen böyle bir rapor alınmadığı, finansal raporlama ve bağımsız denetim yükümlülüklerini mevzuatta düzenlenen sürelerde yerine getirmediği, finansal tablolarda maddi duran varlıkların, bu varlıklarda gerçekleşen çıkış tutarlarının, değer artışlarının ve buna bağlı olarak öz kaynakların olması gerekenden fazla gösterildiği, şirketin kısa vadeli finansal borç oranının yasal sınırı aştığı, şirket çeklerinin finansal tablolarda yer almadığı, amortisman tutarlarının hatalı olduğu, Gürtaş Tarım’ın finansal tablolarında yatırım amaçlı gayrimenkul olarak izlenen dairenin YK başkanı tarafından mesken olarak kullanıldığı için yatırım amaçlı olarak sınıflandırılmaması gerektiği, Altınyag’da sahip olunan iştirak paylarının muhasebeleştirilmesinde TFRS 9 Finansal Araçlar veya TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardından hangisinin hangi gerekçe ile belirlendiğine ilişkin dipnotlarda gerekli ve yeterli açıklama yapılmaması gibi mali tablo hilelerine başvurulduğu görülmüştür.

5.2.3. Hisse Alım Satım İşlemlerinde Yapılan Hile ve Usulsüzlükler

Halka açık şirketlerde en yaygın usulsüz ve hileli işlemlerin şirket hisselerinin alım ve satımlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin Latek Holding tarafından ilişkili tarafı olan Latek Dış Ticaret’le gerçekleştirilen hisse alım işleminde şirket yaklaşık olarak 64,4 milyon TL, CBS Boya tarafından sahip olduğu CBS Oto Boya hisselerinin devrinde şirket 33,8 milyon TL zarar veya mal varlığının azalmasına neden olunmuştur. Ostim Endüstriyel’de yapılan denetimlerde, hisse devirlerinde menfaati olan YK üyelerinin kararlara katılarak hisse devri için olumlu oy kullanmak suretiyle usulsüzlük yaptıkları ve bu yolla şirket zararına neden oldukları tespit edilmiştir. Halka açık olmamakla beraber çok ortaklı yapıları nedeniyle SPK denetimine tabi olan çeşitli meslek grupları tarafından kurulan şirketlerde hisse alım satım işlemlerinde çok sayıda hileli işlemin gerçekleştiği yapılan denetimlerle ortaya konulmuştur. Bu yöntemde genellikle, ana şirkete bağlı

ortaklık ve iştiraklerinde görev yapan yöneticilerin bazı şirket ve şahıslarla gerçekleştirmiş olduğu hisse senedi alım-satım işlemlerinde, hisseler nominal değerinin çok altında veya üstünde fiyatlarla veya değerlendirilmeden satılmakta ve şirketler zarara uğratılmaktadır. Bu kapsamda Besaş A.Ş. ve ilişkili şirketlerinde yapılan usulsüz hisse devirlerinde 26,5 milyon TL zarar oluşturulduğu görülmüştür.

Çimentaş hisselerinin bağlı olduğu Cementir Holding S.p.A'ya satışına ilişkin incelemede, 2005 yılında 85 milyon Euro bedelle satın alınan şirket hisselerinin 2009 yılında YK kararı ile tekrar ana ortaklığa emsallerinin çok altında satılarak örtülü bir şekilde kazanç aktarıldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Koza Altın'ın Koza Ltd. şirketindeki payları, 2015 yılında 1 GBP değerinde 2 adet A grubu pay ile hileli bir şekilde satılmış ve şirketin yönetim kontrolü verilmiştir. Bu işlemde hisse devrine konu olan tutar 60 milyon GBP'dir. Osis Sınai Yatırımlar Holding, ortağına olan pay devir borcunu karşılıksız çek düzenlemek suretiyle ödemiş ve daha sonra bu pay bedelleri CLK Holdinge yükletilmek suretiyle CLK Holding 10 milyon TL zarara uğratılmıştır.

SPK tarafından yapılan incelemelerde bazı özellikli durumlara da rastlanmıştır. Bu kapsamda Odaş Elektrik tarafından Çan Kömür şirketinin paylarının yüzde 92'si alınmış ancak bu işlemin TFRS 3 kapsamında işletme birleşmesi olarak dikkate alınıp alınmayacağı hususunda tereddüt oluşmuştur. Çünkü, bir maden işletmesinin satın alınmasında IFRS 3 (TFRS 3) kapsamında işletme birleşmesi veya varlık alımı olarak tanımlanması konusunda farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bu nedenle SPK bu konuda net bir karar vermemiş ve TFRS 3 şartlarının uygulama esaslarına ilişkin ilke kararı oluşturulması için Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'na (KGK) başvurmuş ve KGK kararının netleşmesine kadar şirketin bilançosundaki geçmiş yıllar karları üzerine kısıt konulmasına karar verilmiştir.

5.2.4. Alacak Hesaplarında Yapılan Hile ve Usulsüzlükler

Çalışma kapsamındaki şirketlerde alacakların tahsilinin yapılmaması bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmemesi ve alacaktan karşılıksız olarak vazgeçilmesi gibi yollarla şirketler zarara uğratılmış ve bu yolla birçok hileli ve usulsüz işlem gerçekleştirilmiştir. Bununla ilgili olarak, tekstil üretim ve ihracatı ile iştigal eden Uki Konfeksiyonda yapılan incelemelerde, şirketin 2007 yılı itibarıyla yurtdışındaki iştiraki Uki Europa Ltd.'den olan faiz hariç

9.573.209 TL tutarındaki alacaklarını tahsil etmediği, Gen Yatırımın jeneratör üretimi yapan bağlı ortaklığı Genpower'dan olan yaklaşık 43 milyon TL alacağı ile ilgili hiçbir işlem yapmadığı, Hitit Holding tarafından iştiraki Hitit Meskene aktarılan tutarla ilgili gerekli işlemlerin yapılması için uyarıldığı halde alacakların tahsil edilmediği, Taraf Gazetesi kaynaklarının hakim ortağa aktarılmasından dolayı gazetenin 26 milyon TL zarara uğratıldığı, Bakanlar Medya'ya ait stokların ve makinelerin şirket ortağına satılmasına karşılık tahsil edilmemesi nedeniyle 4,4 milyon ve ticari alacağın tahsil edilmemesi yoluyla da 1,6 milyon TL olmak üzere şirketin toplamda 6 milyon TL zarara uğratılması örnek olarak verilebilir. Alacakların tahsil edilmemesi yanında alacaktan vazgeçme yolu ile de şirketler zarara uğratılmıştır. Bu kapsamda, Berdan Tekstil şirketinin ortaklarından olan 18,8 milyon TL, Mintay Tekstilin 9,6 milyon TL ve sağlık sektöründe faaliyet gösteren Ege Sağlık şirketinin ilişkili taraflarından olan 9,3 milyon TL tutarındaki alacağından vazgeçmesi örnek olarak verilebilir.

Alacaklarla ilgili başvuru yollarından biri de borç ödeme kapasitesi olmayan şirketlere finansman temin edilmesi ve sonrasında bu alacaklarla ilgili herhangi bir işlem yapmadan alacağın karşılıksız hale getirilmesidir. Yapılan incelemelerde, Ran Lojistik tarafından Rantrans'a sağlanan 7,6 milyon TL ve Kervansaray Holding tarafından ilişkili taraflara sağlanan 67,6 milyon TL tutarındaki finansman desteklerinin takip edilmeyerek karşılıksız bırakıldığı tespit edilmiştir. Bazı yolsuzluk ve usulsüzlükleri gizlemek için Berr Pazarlama ve Perle Madencilik arasında fiktif olarak alacak hesapları oluşturulmuş ve sonrasında bu hesaplar yine fiktif olarak kapatılmak suretiyle 450 milyon TL tutarında zarar oluşturulmuştur.

SPK tarafından yapılan uyarıların dikkate alınmaması ve alacakların tahsilinde gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi nedeniyle bazı alacakların şüpheli ve değersiz hale geldiği de yapılan denetimlerde ortaya konulmuştur. Bu alacaklarla ilgili olarak şirketler tarafından özel durum açıklamalarının yapılmadığı ya da alacak tutarlarının kamuya yanlış açıklandığı, bu alacaklar için karşılık ayrılmadığı, spor kulüplerine ait şirketlerde bu duruma çok dikkat edilmediği, ticari olmayan alacak bakiyelerinin tasfiye edilmediği, 3. kişilerden olan alacakların tahsilatında herhangi bir çaba gösterilmediği görülmüştür. Bu kapsamda, Kervansaray Holding'de 57,3 milyon ve Cankurtaran Holding'e bağlı Esem Spor'da 45,7 milyon TL zarar oluşturulmuştur.

5.2.5. Bağış ve Yardımlar Yoluyla Yapılan Hileli ve Usulsüz İşlemler

Şirketlerin dönem karından yapabileceği bağış ve yardımlar vergi kanunları ve SPK mevzuatında belirlenmiş olup şirketlerin bu düzenlemelere uymaları yasalar gereği zorunludur. Ancak buna rağmen halka açık şirketlerde bile bu düzenlemelere aykırı uygulamalara rastlanılmaktadır. İpek Enerji, Koza Anadolu ve Koza Altın tarafından İpek Üniversitesi ile Koza-İpek Vakfına mevzuata aykırı olarak yapılan bağış ve yardımlar yoluyla şirketlerin dağıtılabilir karlarının azaltıldığı ve bu işlemlerin tutarının yaklaşık olarak 293 milyon ve Creditwest Faktoring’de de 5 milyon TL olmak üzere toplamda 298 milyon TL olduğu yapılan denetimlerle ortaya çıkarılmıştır.

5.2.6. Sermaye Artışları ve Kar Dağıtımları Yoluyla Yapılan Hileli ve Usulsüz İşlemler

6762 sayılı TTK’nun 326. Maddesine göre, şirketler tarafından pay sahipleri defterinin sağlıklı, düzenli ve şirketin mevcut ortaklık durumunu doğru bir biçimde yansıtacak şekilde tutulması zorunludur. Ancak Bayramoğlu İmar A.Ş. tarafından Kanunun bu hükmüne aykırı işlemler yapıldığı ve bu yolla şirket ortaklarının haklarının kullanılmasının engellenmeye çalışıldığı görülmüştür.

Sermaye hesaplarında yapılan incelemelerde, Goldart tarafından 2010 yılında yapılan sermaye artışı için banka yoluyla gönderilen 48,5 milyon TL’nin yaklaşık 37 milyon TL’sinin ve 2011 yılındaki 80 milyon TL’nin 69,2 milyon TL’sinin fiktif olduğu, denetimlerde SPK personeline ibraz edilen belgelerin gerçeğe uygun olmadığı ve Kurul personelinin yanıltıldığı görülmüştür. Beyaz Filo’da yapılan incelemede de sermaye avansı ödemelerine ilişkin işlemlerin 2012 ve 2013 yılı finansal tablolarında yanlış olduğu tespit edilmiştir.

Bilindiği üzerinde şirketler dönem kârlarından kanunlara göre ayrılması gereken yedek akçeler, vergi, fon ve varsa geçmiş yıllar zararları düşüldükten sonra kalan dağıtılabilir karın yüzde 20’sini ortaklarına kâr payı olarak dağıtabilirler. Ancak yapılan incelemelerde Gümüşkale Kireç tarafından 2009-2012 yıllarına ilişkin kâr dağıtımlarının yapılmadığı, Koza Altın’ın kâr dağıtım politikasında ortaklar için belirlenen kâr payı dağıtım oranının net olarak belirtilmediği ve kâr dağıtım politikasında kâr payı avansı dağıtılıp dağıtılmayacağına ilişkin bilginin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Şirketlerin bedelli olarak yapmış oldukları sermaye artışlarından elde ettikleri fonları nerelerde kullanacaklarını sermaye artışına ilişkin izah namede

belirtmeleri ve buna uygun olarak kullanmaları gerekir. Ancak bu kapsamda 2018 yılında bedelli sermaye artışı yapan Avod Kurutulmuş Gıda'nın bu fonları izah namede belirtildiği gibi değil şirketin ilişkili taraflarından olan nakit dışı varlık devrinden kaynaklanan borçların ödenmesinde kullandığı, bu sermaye artırımı işlemini şirketin genel kurulunun onayına sunmadığı ve sermaye artışından elde edilen fonun 25 milyon TL'lik kısmının şirket ortaklarına kullandırdığı ve kalan kısmı ile de bir başka şirketin paylarının satın alındığı görülmüştür. Benzer şekilde Özderici Gayrimenkul'de şirketin çıkarılmış sermayesinin artırılmasından elde edilen 90 milyon TL'lik fonu, izah namede açıklandığı şekilde değil ilişkili taraflardan gayrimenkul alımında kullanmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'nun 376. Maddesine göre şirketlerin sermayelerinin $\frac{1}{2}$ 'si ile $\frac{2}{3}$ 'ünü kaybetmeleri durumunda ne yapmaları gerektiği belirtilmiştir. SPK hükümleri açısından da bu oranlardaki sermaye kayıpları önemli nitelikteki işlemler olduğu için KAP'ta özel durum açıklamalarının yapılması gerekir. Bu kapsamda inceleme dönemi şirketlerine bakıldığında, Altınyaz'da yüzde 78,98, Atlantis Yatırım'da yüzde 74,44, Işıklar Enerji'de yüzde 61,98 ve Çemaş Döküm'de yüzde 51,14 oranında sermayenin kaybedildiği halde borca batıklık durumuna ilişkin herhangi bir özel durum açıklaması yapmadıkları görülmüştür. Bu açıklamalar yapılmadığı içinde bu şirketlerle iş yapan şirketler borca batık şirketlerle iş yapmaya devam ederek önemli finansal riskler üstlenmişlerdir.

5.2.7. Stok Hesaplarında Yapılan Hileli ve Usulsüz İşlemler

Şirketlerde muhasebe ve mali tablo hileleri açısından stoklar önemli bir kalem olarak dikkate alınmalıdır. İncelenen firmalar kapsamında yapılan denetimlerde, stok sayımlarının ve değerlemelerinin TFRS'ye uygun olarak yapılmadığı, stok hesaplarına gerçeğe aykırı kayıtların yapıldığı, mamul stok verilerinin yanlış olduğu, bazı satış verilerinin yüksek gösterildiği, ortaya çıkan maliyetlerin sonraki dönemlerde muhasebeleştirildiği, SPK tarafından şirket stoklarının fiziki sayımı için gerekli olan adres bilgilerinin kurum personeli ile paylaşılmadığı, finansal tablolarda gösterilen stokların tamamen veya kısmen şirkette olmadığı, bağımsız denetçi görüşünde yer verilen stok ve maliyet kalemleri ile ilgili olarak güvence verilemediği yönünde tespitler yapılmıştır. Stok kalemlerinde ortaya çıkarılan hileli işlemleri göstermesi açısından Karakaş Atlantis'in kayıtlarında olduğu halde fiilen olmayan stok tutarının yaklaşık olarak 214 milyon TL olduğunu ifade etmek yeterlidir.

5.2.8. Varlık Devirlerinde Yapılan Hileli ve Usulsüz İşlemler

6762 sayılı TTK'nun 332. Maddesine göre şirket ile ilgili olarak alınacak kararlarda menfaat sahibi olan YK üyeleri ilgili kararda oy kullanamazlar ve bu durumu YK'na bildirmeye mecburdurlar. Ancak yapılan denetimlerde, Ostim Endüstriyel'e ait arsanın kendi şirketine emsal bedelin altına satılmasında şirket YK üyesinin olumlu oy kullandığı, Ege Otomotiv'e ait kasa ve/veya banka hesapları yerine şirketin YK Başkanının şahsi hesaplarının kullanıldığı, ikrazatçı firmadan alınan fonların şirketin mali tablolarında izlenmediği, şirketin sattığı gayrimenkullerinin karşılığı olan fonların bir bölümünün şirketin YK Başkanı'na aktarıldığı, şirketin ortaklarından olan alacakları için faiz tahakkuk ettirilmeyerek şirket ortaklarına önemli miktarlarda varlık aktarımlarının yapıldığı görülmüştür.

Şirket varlıklarının usulsüz kullanımı ve zarara uğratılmasında danışmanlık, başarı primi vb. yollarda kullanılmaktadır. Bu kapsamda şirket çalışanı veya dışarıdan bir kişiye emsallerinin üzerinde bedeller verilmekte ve şirket zarara uğratılmaktadır. Bununla ilgili olarak SPK tarafından yapılan bir incelemede Makine Takım şirketinin bir çalışanına başarı primi karşılığında Transtürk Holdinge bağlı diğer bir şirketin hisselerinin devrinin yapıldığı, bu hisse devri karşılığında şirket çalışanının gelecek dönemde şirkete danışmanlık yapacağı anlaşılmıştır. Hisse devrine ilişkin muhasebe kaydı danışmanlık gideri olarak hisse devri gerçekleşen şirkette yapılmış olmasına rağmen danışmanlık hizmetinin diğer şirketlere de verildiği ve doğrudan gider olarak kaydedildiği tespit edilmiştir. Bu işlemde hem dönemsellik ilkesine hem de hisse bazlı ödemelerle ilgili olarak UFRS 2, UMS 27 ve UMS 32'ye aykırı hareket edilerek mali tablolar hatalı olarak düzenlenmiştir. Bir başka örnekte, Ar Tarım ve Bakanlar Medya'ya ait gayrimenkuller, makine, teçhizat, taşıtlar ile nakit ve benzeri kaynaklar aktararak şirket ortakları veya ilişkili şirketlere yaklaşık olarak 33 milyon TL tutarında varlık aktarılmıştır. Şirketler tarafından ticari faaliyetlerle ilgisi olmayan çekler ciro edilmek veya herhangi bir şekilde yükümlülük altına sokulmak suretiyle de şirket varlıkları kayba uğratılmakta veya birilerine aktarılmaktadır. Ayrıca şirkete ait banka hesaplarındaki paraların ortakların hesaplarına virman edilmesi, kasada bulunan paraların herhangi bir belge düzenlenmeden ortaklara verilmesi ile de şirket kaynakları aktarılmakta ve kasada para olmadığı halde bilançoda fiktif olarak böyle bir para varmış gibi gösterilmek suretiyle mali tablo kullanıcıları yanıltılmaktadır.

Şirket varlıklarının azaltılmasında, ilişkili taraflarla ticari olmayan borç-

alacak ilişkilerine girilmesi, şirket gayrimenkulleri üzerinde ipotek tesis edilmek suretiyle alınan kredinin şirketin ilişkili tarafına kullanılması, şirket malvarlığının usulsüz olarak ilişkili taraflara aktarılması, Ortaklar Cari Hesabına fiktif kayıtlar yapılması, şirket çeklerinin yasal defter ve kayıtlara intikal ettirilmeyerek gizlenmesi, şirket mal varlıklarının hakim ortaklar veya onun kontrolündeki tüzel kişilere aktarılması, karşılıksız çek keşide edilmesi, şirket hisselerinin değerinin çok altında fiyatlarla devredilmesi, yetkisiz ve usulsüz işlemlerle şirket kaynaklarının aktarımı veya yükümlülük altına sokulması, piyasa şartlarına uymayan anlaşmalar veya ticari uygulamalar, şirkete ait gelirlerin başka şirkete aktarılması, muvazaalı kira sözleşmeleri ve gayrimenkul devir işlemleri, ticari ilişkide olunmayan şirketlerle çek senet işlemleri, ortaklara aktarılan tutarların Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler Hesabına atılarak kapatılması, grup şirketlere ait giderlere katlanması, örtülü olarak aktarılan tutarların tahsiline yönelik çaba gösterilmemesi, başka kişi veya şirketlere ait borçların devralınması, ilişkili taraflar lehine kefaletler verilmesi, bazı varlıkların bedelsiz olarak kullanılması, karşılığında hiçbir menfaat temin edilmeksizin 3.kişilere finansman sağlanması, 3. kişilerden temin edilen tutarların şirkete teslim edilmemesi, emsallerine uygun olmayan gerçek dışı faturalarla gelir veya giderler oluşturulması, tahvil ihraçlarından elde edilen gelirlerin faktöring ödemesi altında doğrudan ilişkili şirketlere aktarılması, şirkete ait gayrimenkullerin ortaklar adına ipotek ettirilmesi, canlı hayvanların kayıt dışı olarak şirket malvarlığından çıkartılması, ilişkili taraf işlemleri nedeniyle finansman giderlerine katlanması gibi yöntemler kullanıldığı yapılan denetimlerde tespit edilmiştir.

5.2.9. Değerlemelerde Yapılan Hileli ve Usulsüz İşlemler

Türkiye’de halka açık ve SPK’ya tabi şirketlerde muhasebe hilelerine başvurma yöntemlerinde biri de değerlendirme hileleridir. Değerleme işlemleri ile şirketlerin değerleri olduğundan daha düşük veya yüksek gösterilmek suretiyle kar/zarar rakamlarını manipüle etmek, varlık aktarımları yapmak, yatırımcıları yanıltmak gibi amaçlar güdüldüğü çalışma kapsamındaki şirketlerde karşılaşılan olaylardan anlaşılmaktadır. Bu çalışmada değerlendirme hilelerinin yoğunluklu olarak gayrimenkul değerlendirme şirketleri ile gayrimenkul yatırım ortaklıklarında ortaya çıktığı görülmüştür. Şirketler gayrimenkullerini daha yüksek veya daha düşük değerlemek istediklerinde ya bu değerlendirme raporlarını SPK’dan yetki almamış şirketlere yaptırmakta ya da

bu şirketler hazırladıkları raporlarda Uluslararası Değerleme Standartları ile SPK tarafından çıkarılan tebliğ ve standartlara aykırı işlemler yapmakta ve bağımsızlık kriterine uymamaktadırlar. Reysaş GYO’da yapılan incelemede kira süresi uzatılan ve ilişkili taraf ile yapılan kira sözleşmeleri için yenileme dönemlerinde değerlendirme raporu düzenlenmediği, Kiler GYO’da, 2015 ve 2016 yıllarında imzalanan sözleşmelerdeki kira bedellerinin ekspertiz değerinin altında kaldığı, buna ilişkin özel durum açıklamalarının yapılmadığı ve şirket genel kurul toplantılarında ortaklara bilgi verilmediği görülmüştür.

Şirketlerin halka arzı ile ilgili olarak hazırlanan değerlendirme raporlarında, halka arzedilen sermaye piyasası araçlarının değerinin, yatırımcıların kararlarını etkileyecek şekilde eksik ve yanıltıcı bilgi içerdiği yapılan incelemeler sonucunda ortaya konulmuştur. Beşiktaş Futbol A.Ş., Utopya Turizm ve San-El Mühendislik firmalarına ilişkin hazırlanan değerlendirme raporlarında, UDS ile SPK düzenlemelerine uyulmadığı, halka arzına aracılık edilen şirket hakkında detaylı ve dikkatli inceleme yapma konusunda gereken gayret ve özenin gösterilmediği, mevzuata aykırı nitelikte işlemler yapıldığı, MMC Ticari Yatırımlara ait değerlendirme raporunda, önemli nitelikteki sözleşmelerden kaynaklanan hasılat varsayımlarına ve bu projelerin kaybedilmesi veya sona ermesi halinde bu durumun şirketin finansal durumuna etkisine ilişkin eksik ve yanlış bilgi verildiği, Berdan Tekstil değerlendirme raporlarının kurumun belirlediği şirketlere yaptırılmadığı tespit edilmiştir. Hisse alımlarında değerlendirme yaptırılmaması da sık başvurulmuş değerlendirme hilesi yöntemlerinden biridir. Buna yönelik olarak yapılan incelemelerde, Net Holding, Net Turizm, Taraf Gazetecilik tarafından grup şirket hisselerinin alımında değerlendirme yaptırılmadığı, Anadolu Girişimcilik ve Erem İnşaat tarafından pay alımı ile ilgili olarak yaptırılan değerlemede kullanılan varsayımlar ile değerlendirme sonuçlarını içeren rapor özetinin kamuya açıklanmadığı görülmüştür.

Bunların dışında hazırlanan değerlendirme raporlarında, girişim sermayesi yatırımlarının gerçeğe uygun değerlerine ilişkin değerlendirmelere yer verilmediği, Goldaş tarafından ana şirket ile bağlı ortaklık ve iştirakleri aleyhine açılmış icra, iflas ve tazminat davalarına konu edilen ticari mal alımları nedeniyle oluşan borçların TMS 21’e aykırı biçimde değerlemeye tabi tutulmadığı, SPK tarafından istenmiş olmasına rağmen Esem Spor tarafından “Elektropak Elektrik San. A.Ş.” ve “Esem Markasının” marka değerlemesinin yeniden yaptırılmadığı, Aksa Enerji tarafından yurtdışı operasyonların maddi duran varlıklarının yeniden değerlendirilmiş tutarının tespitinde fonksiyonel para

birimi cinsinden tutarların esas alınmadığı, Hasav Madencilik ile Hasat Gıda birleşmesinde Hasav'ın maden ruhsatı değerinin fazla gösterildiği ve bu yolla birleşilen şirketin karının veya mal varlığının azaltıldığı tespit edilmiştir.

5.2.10. Fiyat Şişirme

Yapılan denetimlerde, 1999-2007 yılları arasında Doğan Burda'nın ihtiyacı olan magazin kâğıdı ve filmaşın temininde doğrudan ürünü üreten veya ithal eden firmalardan teklif almak yerine gruba bağlı Doğan Dış Ticaret üzerinden daha yüksek fiyatlarla bu ürünlerin temin edildiği ve bu yolla şirketlerin karlarının ve mal varlıklarının azaltıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu ürünlerin yurtdışından temin edilmesinde de Holding sahibi ailenin yönetim ve kontrolünde bulunan yurtdışı firmalar kullanıldığı ve Türkiye'de azaltılan kar ve malvarlığının yurtdışına aktarıldığı görülmüştür. Benzer şekilde Nuh Çimento, 2008-2011 yılları arasında ihtiyacı olan demir cevherini benzer tedarikçi fiyatlarının çok üstünde alarak maliyetlerini şişirmiş ve şirketi zarara uğratmıştır.

Gider ve maliyet unsurlarının artırılmasına yönelik işlemlerin genellikle holding, grup şirket ve ilişkili şirketler arasında olduğu görülmektedir. Buna kapsamda, 2010-2012 dönemlerinde Karsan ile Heksagon arasındaki tasarım ve mühendislik hizmeti alımlarının emsallerine göre çok yüksek olmasını ve jeneratör üreticisi Genpower ile Gen Yatırım arasındaki jeneratör fiyatlarının emsal piyasa fiyatlarının çok üzerinde satılması yoluyla bağlı ortaklığına kaynak aktarması örnek olarak verilebilir. Fiyat şişirme yöntemlerinin fiziki teslim şartı olmayan hizmet işlemlerinde daha kolay uygulandığı görülmektedir. Çalışmada, reklam, tanıtım, ajans hizmetleri, fuar, kongre, bayi toplantısı ve benzeri adlar altında piyasa fiyatlarının çok üzerindeki rakamlarla yapıldığı tespit edilen hileli işlem tutarı yaklaşık olarak 762 milyon TL'dir.

Bunların yanında, şirket yöneticileri ve yakınlarına ait şahsi harcamaların genel yönetim giderleri hesabında kaydedilmesi, şirket faaliyetleri ile ilgisi olmayan harcamaların iş ve personel avansları hesabında gösterilmesi ve sonrasında "Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler" hesabı karşılığında kapatılması, YK üyelerine sağlanan menfaat toplamının emsal şirketlere göre bariz şekilde farklı olması, çok yüksek bedelli görevden ayrılma tazminatı ödenmesi, YK üyelerine genel kurul toplantılarında karara bağlanan huzur hakkı tutarlarından fazla ödeme yapılması ve fahiş performans ücreti ödemeleri gibi yöntemler kullanılmıştır. Ayrıca grup şirketlerin diğer grup

şirketlerin giderlerini üstlenmesi de kullanılan yöntemler arasındadır. Bunlara örnek vermek gerekirse, Koza Grubu şirketlerinin ve ortaklarının, güvenlik giderlerinin karşılanması, şirkete ait araçların şirket ortakları veya diğer şirket yöneticilerine tahsis edilmesi, şirkete ait yurtiçi ve yurtdışındaki meskenlerin kişisel kullanıma tahsis edilmesi, kişisel nitelikteki konaklama ve seyahat harcamalarının şirket tarafından üstlenilmesi, şirkete ait binaların başka şirketlere bedelsiz olarak kullanılması, şirketin bordrosunda olmayan aile fertleri veya başka kişilere araç tahsis edilmesi gibi yollarla Koza Altın ve Koza Ltd. şirketinde gider ve zararlar oluşturmak suretiyle muhasebe hileleri yapıldığı tespit edilmiştir.

6. SONUÇ

2011-2020 yılları arasında yayınlanan SPK Bültenlerinin analizinden muhasebe hileleri ile ilgili 310 vaka tespit edilmiş olup bu vaka sayıları, ABD’de 1998-2007 yılları arasında SEC Bültenlerinde tespit edilen 347 ve Tokyo Borsasında 2008-2018 yılları için tespit edilen 330 vaka sayıları ile uyumlu olduğu görünmektedir.

Farklı ülkelerde kullanılan muhasebe hilesi yöntemlerinin Türkiye’deki halka açık şirketlerde de kullanıldığı, ancak hile tutarları ve hileli işlemlere uygulanan cezalar ile mukayese edildiğinde çok düşük düzeylerde kaldığı tespit edilmiştir.

Muhasebe hilelerinin gizlenmesinde Avrupa ve Amerika’daki gibi özel amaçlı şirketler veya off-shore şirket kullanımlarından ziyade az da olsa yurtdışı iştirak ve bağlı ortaklıkların kullanıldığı görülmüştür.

Şirketlerin gelir ve karlarını artırma yönündeki muhasebe hilelerine yurtdışı örneklere göre daha az başvurulduğu görülmüştür. Bunun nedeninin Türkiye’deki şirketler üzerindeki kar baskısının daha az olması ve üst yöneticilere performansla dayalı ücret paketlerinin daha az kullanılması ile ilgisinin olabileceği düşünülmektedir.

Muhasebe hilelerinin en fazla ilişkili taraflar arasında yapıldığı ve bu işlemlerin hisse alım- satımları, nakit, alacak, stok, varlık devirleri, sermaye ve gider hesapları, borçların devralınması ve kefaletler yoluyla gerçekleştirildiği tespit edilmiş ve kısmen de ilişkisiz kişi ve kurumlar kullanılmıştır.

İnceleme döneminde münferit hile vakaları olduğu gibi aynı şirketler tarafından tekrarlanan hile vakalarına da rastlanmış ve tekrarlanan olaylar karşısında yasal ve idari yaptırımların yetersiz kaldığı kanaatine varılmıştır.

Sonuç olarak muhasebe hilelerine karşı uygulanan idari ve yasal yaptırımların artırılması ve caydırıcı hale getirilmesi, yatırımcıların bu konuda farkındalıklarının oluşması için hileli işlemlere karışan firmalar hakkında basında daha fazla yer almasının sağlanması, şirketlerin hileli işlemlerini tespit edecek modellerin geliştirilmesi, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

An, T. (2014). Case study on accounting fraud of U.S.-listed Chinese companies. Erişim Adresi: <https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/90232> Erişim Tarihi:03.11.2021

Avşarlıgil, N. (2010). Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri ve Beneish Modeli ile Bir Uygulama. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Bao, Y., Ke, B., Li, B., Yu, Y.J. and Zhang, J. (2020). Detecting Accounting Fraud in Publicly Traded U.S. Firms Using a Machine Learning Approach. DOI: 10.1111/1475-679X.12292 *Journal of Accounting Research*, 58 (1), 199-235. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/337468608_Detecting_Accounting_Fraud_in_Publicly_Traded_US_Firms_Using_a_Machine_Learning_Approach/link/5ed5bf9592851c9c5e723f62/download Erişim Tarihi: 04.11.2021

Beasley, M. S.; Carcello, J. V., Hermanson, D. R. and Coso (1999). Fraudulent financial reporting: 1987-1997: an analysis of U.S. public companies : research report. Erişim Adresi: https://egrove.olemiss.edu/aicpa_assoc/249 Erişim Tarihi:31.10.2021

Beasley, M.S., Hermanson, D. R., Carcello, J. V. and Nea, T. L. (2010). Fraudulent financial reporting: 1998-2007: an analysis of U.S. public companies. Erişim Adresi: <https://core.ac.uk/download/pdf/335347735.pdf> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Biedron, R. (2021). Famous Accounting Scandals In Corporate Finance. Erişim Adresi: <https://planergy.com/blog/famous-accounting-scandals/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Blackburn, V. (2019). Top accounting scandals in 2018. Erişim Adresi: <https://www.accountancyage.com/2019/03/20/a-summary-of-the-cases-of-financial-scandals-of-2018/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Blythe, S. E. (2020). Financial Statement Fraud: Lessons Learned from Selected U.S. Legal Cases in the past Twenty Years, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 16 (1), 1-18.

Burleigh, D. (2021). Former CEO Of Publicly Traded Houston Company Pleads Guilty To Accounting Fraud Scheme. Erişim Adresi: <https://www.orangeleader.com/2021/08/13/former-ceo-of-publicly-traded-houston-company-pleads-guilty-to-accounting-fraud-scheme/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

C. ve Ong, L. (2021). The Enforcement of Accounting Fraud under the Capital Markets and Services Act 2007. Erişim Adresi: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=9a54b1bf-d43c-43f7-abae-57bf51f6123f> Erişim Tarihi: 03.11.2021

CFI (2021). Top Accounting Scandals A recap of the top scandals in the past. Erişim Adresi: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/top-accounting-scandals/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Chen, C.H., Hu, Y. and Xiao, J. Z. (2012). Corporate Accounting Scandals in China, Editor(s):Michael John Jones, Erişim Adresi:<https://doi.org/10.1002/9781119208907.ch9> Erişim Tarihi:03.11.2021

Cortese, A. (2020). Will the latest wave of fraud involving US-listed Chinese firms influence global capital markets? Erişim Adresi: <https://kr-asia.com/will-the-latest-wave-of-fraud-involving-chinese-listed-firms-influence-global-capital-markets> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Coso (1999). Fraudulent Financial Reporting: 1987-1997 An Analysis of U.S. Public Companies. Erişim Adresi: <https://www.coso.org/Documents/FFR-1987-1997-Analysis-of-US-Public-Companies-Executive-Summary.pdf> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Çelik, K. (2016). *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Manipülasyon Tespitine Yönelik BIST'TE Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi, Çorum.

Dinsmore, C. ve Gant, S. (2017). SEC charges Osiris Therapeutics and four former executives with accounting fraud. Erişim Adresi: <https://www.baltimoresun.com/business/bs-bz-sec-charges-osiris-20171102-story.html> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Dölen, T. (2016). Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları Açısından Borsa İstanbul'da İşlem Gören Gıda Sektöründeki Şirketler Üzerine Bir Uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 576-591.

Dutta, S.K. ve Lawson, R. (2018). Accounting Fraud At Japanese Companies. Erişim Adresi: <https://sfmagazine.com/post-entry/november-2018-accounting-fraud-at-japanese-companies/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Dyck, A., Morse, A. and Zingales, L. (2017). How Pervasive is Corporated Fraud?. Erişim Adresi: https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/Adair%20Morse%20How%20Pervasive%20is%20Corporate%20Fraud.pdf Erişim Tarihi: 04.11.2021

Fagel, M. (2018). Where Have All The Public Company Frauds Gone? Erişim Adresi: <https://www.gibsondunn.com/wp-content/uploads/2018/06/Fagel-Where-Have-All-The-Public-Company-Frauds-Gone-Law360-5-30-2018.pdf> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Farrel, S. (2015). The world's biggest accounting scandals. Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/business/2015/jul/21/the-worlds-biggest-accounting-scandals-toshiba-enron-olympus> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Fleming, A.S., Hermanson, D.R., Kranacher, M. J. and Riley, R. A. Jr. (2016). Financial Reporting Fraud: Public and Private Companies. *Journal of Forensic Accounting Research*, 1 (1), 27–41.

Fortune (2020). The biggest business scandals of 2020. Erişim Adresi: <https://fortune.com/2020/12/27/biggest-business-scandals-of-2020-nikola-wirecard-luckin-coffee-twitter-security-hack-tesla-spx-mcdonalds-ceo-ppp-fraud-wells-fargo-ebay-carlos-ghosn/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Freedman, R. (2020). SEC charges Hertz's former CEO with aiding financial reporting violations. Erişim Adresi: <https://www.cfodive.com/news/sec-hertz-financial-reporting-violations/583668/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Güner, M. ve Kurnaz, E. (2020). Muhasebe Manipülasyonlarının Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: BIST Kimya, Petrol, Plastik Endeksi Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13 (2), 195-214.

Haig13, M. (2017). International Accounting Fraud. Erişim Adresi: <https://toughnickel.com/industries/International-Accounting-Fraud> Erişim Tarihi: 04.11.2021

Hasnan, S., Abdul Rahman, R. and Mahenthiran, S. (2013). Management Motive, Weak Governance, Earnings Management, and Fraudulent Financial Reporting: Malaysian Evidence. *Journal of International Accounting Research*, 12 (1), 1–27.

Hayes, A. (2021). The Biggest Stock Scams of Recent Time. Erişim

Adresi: <https://www.investopedia.com/articles/00/100900.asp> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Helbig, E. (2016). Detecting Accounting Fraud–The Case of Let’s Gowex SA. Erişim Adresi: http://www.accid.org/documents/Detecting_Accounting_Fraud-document_recerca.pdf?platform=hootsuite Erişim Tarihi: 03.11.2021

Ho, S. (2020). SEC Fines Chinese Chain Luckin \$180 Million for Accounting Fraud, But Chinese Government Must Sign Off on Payment. Erişim Adresi: <https://tax.thomsonreuters.com/news/sec-fines-chinese-chain-luckin-180-million-for-accounting-fraud-but-chinese-government-must-sign-off-on-payment/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Johnson, K. (2020). Luckin Coffee to pay \$180 million penalty to settle accounting fraud charges -U.S. SEC. Erişim Adresi: <https://www.reuters.com/article/us-usa-sec-luckincoffee-idUSKBN28Q34P> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Krauz, D. R. (2013). Detecting Fraud in Publicly Traded Companies: Using Content Analysis to Identify Patterns of Fraud in Open Source Content. Erişim Adresi: <https://www.mercyhurst.edu/sites/default/files/uploads/501639-krauz-thesis-final.pdf> Erişim Tarihi: 31.10.2021

Küçüksözen, C. ve Küçükkocaoğlu, G. (2005). Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/313898399_FINANSAL_BILGI_MANIPULASYONU_IMKB_SIRKETLERI_UZERINE_AMPIRIK_BIR_CALISMA Erişim Tarihi:30.10.2021

Li, B., Yu, J., Zhang, J and Ke, B. (2015). Detecting Accounting Frauds in Publicly Traded U.S. Firms: A Machine Learning Approach. Erişim Adresi: <http://proceedings.mlr.press/v45/Li15.pdf> Erişim Tarihi:03.11.2021

Lingga, V. (2020). Spate of accounting fraud may cost public faith in stock market. Erişim Adresi: <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/01/21/spate-of-accounting-fraud-may-cost-public-faith-in-stock-market.html> Erişim Tarihi:03.11.2021

Mint (2019). Former Indian CEO charged in US with multi-million dollar accounting fraud. Erişim Adresi: <https://www.livemint.com/news/india/former-indian-ceo-charged-in-us-with-multi-million-dollar-accounting-fraud-1559880060590.html> Erişim Tarihi:03.11.2021

Reeth, M. (2020). The 7 Greatest Financial Frauds in History. Erişim Adresi: <https://money.usnews.com/investing/stock-market-news/slideshows/biggest-corporate-frauds-in-history> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Sato, N., Komura, A. and Hirai, H. (2021). Building a Model for Detecting Accounting Fraud in Tokyo Stock Exchange Listed Companies Using Machine Learning Method. Proceedings of the 11th Annual International Conference on Industrial Engineering and Operations Management Singapore, March 7-11, 2021, Erişim Adresi: <http://www.ieomsociety.org/singapore2021/papers/142.pdf> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Schwartz, J., Steffensmeier, D., Moser, W.J. and Beltz, L. (2021) Financial Prominence and Financial Conditions: Risk Factors for 21st Century Corporate Financial Securities Fraud in the United States. Justice Quarterly, Erişim Adresi: DOI: 10.1080/07418825.2020.1853799, Erişim Tarihi:03.11.2021

SEC (2021). SEC Charges Executives of Network Infrastructure Company With Accounting Fraud. Erişim Adresi: <https://www.sec.gov/news/press-release/2021-127> Erişim Tarihi: 03.11.2021

SPK Haftalık Bülten. Erişim Adresi: <https://www.spk.gov.tr/Bulten> Erişim Tarihi: 29.10.2021

Sprouse, W. (2020). SAExploration Accused of Accounting Fraud, Erişim Adresi: <https://www.cfo.com/fraud/2020/10/saexploration-accused-of-accounting-fraud/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Tepeli, Y. ve Kayıhan, B. (2016). Muhasebe Manipülasyonunun Beneish Modeli ile Tespit Edilmesi: BİST Gıda Maddeler Sanayi Sektöründe Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14 (4), 245-264.

The United States Department of Justice (2021). Former Chief Financial Officer of Publicly Traded Company Convicted of Securities and Accounting Fraud. Erişim Adresi: <https://www.justice.gov/opa/pr/former-chief-financial-officer-publicly-traded-company-convicted-securities-and-accounting> Erişim Tarihi: 03.11.2021

University of Nevada Reno (2021). 7 Worst Accounting Scandals in U.S. History. Erişim Adresi: <https://onlinedegrees.unr.edu/blog/worst-accounting-scandals/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Volkov, M. (2013). SEC “Refocuses” on Accounting Fraud. Erişim Adresi: <https://blog.volkovlaw.com/2013/10/sec-refocuses-on-accounting-fraud/> Erişim Tarihi: 03.11.2021.

WSU Insider (2021). Big name corporations more likely to commit fraud. Erişim Adresi: <https://news.wsu.edu/press-release/2021/02/02/big-name-corporations-likely-commit-fraud/> Erişim Tarihi: 03.11.2021

Wuerges, A.F.E. and Borba, J. A. (2014). Accounting Fraud: an estimation of detection probability. Erişim Adresi: <https://www.scielo.br/j/rbgn/a/>

ZxdGRxBTs75VhsWjgSZ5SJr/?format=pdf&lang=en Erişim Tarihi:
03.11.2021

Yıldız, E. ve Derya Başkan, T. (2014). Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan 2014, 1-18.

Zhou, X and Wang, Y. (2021). Analysis and Management of Accounting Fraud in Listed Companies Thoughts Based on the GREENCOOL Case. *E3S Web of Conferences* 253, 1-4 Erişim Adresi: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125302063>